

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/210577>

Please be advised that this information was generated on 2021-01-17 and may be subject to change.

Zittenblijven en verwijzing in het basisonderwijs

Onderzoek naar uitvallers tussen de tweede en derde meting van het cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸

Jaap Roeleveld | Hermann Vierke | Lia Mulder

COOL⁵⁻¹⁸
cohortonderzoek
onderwijsloopbanen

ZITTENBLIJVEN EN VERWIJZING IN HET BASISONDERWIJS

Zittenblijven en verwijzing in het basisonderwijs

Onderzoek naar uitvallers tussen de tweede en derde meting
van het cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸

Jaap Roeleveld (Kohnstamm Instituut)
Hermann Vierke | Lia Mulder (ITS)

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Mulder, Lia.

Zittenblijven en verwijzing in het basisonderwijs. Onderzoek naar uitvallers uit de tweede meting van het cohortonderzoek COOL5-18. Jaap Roeleveld, Hermann Vierke & Lia Mulder - Nijmegen: ITS / Amsterdam: Kohnstamm Instituut

ISBN 978 90 5554 490 5

NUR 840

Projectnummer: 34001328

© 2016 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

In het schooljaar 2007/08 is, als voortzetting van de vroegere PRIMA- en VOCL-cohorten, een nieuw cohortonderzoek gestart. Dit onderzoek, COOL⁵⁻¹⁸ genoemd, volgt leerlingen van 5 tot 18 jaar in hun schoolloopbaan door het primair en voortgezet onderwijs en het mbo. In het primair onderwijs zijn leerlingen uit de groepen 2, 5 en 8 van enkele honderden scholen bij het onderzoek betrokken. Bij deze leerlingen worden om de drie jaar toetsen en vragenlijsten afgenomen om hun prestatieniveau te meten en hun niet-cognitieve vaardigheden vast te stellen.

Er zijn drie ronden van gegevensverzameling geweest: in 2007/08, 2010/11 en 2013/14. Deze onderzoeken zijn inmiddels afgerond. De leerlingen die aan COOL⁵⁻¹⁸ deelnemen zijn in principe elke drie jaar getoetst. Groep 2 is drie jaar later in groep 5 opnieuw getoetst, en groep 5 in groep 8. Maar door uitval van scholen, verhuizingen, zittenblijven en verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs zijn lang niet alle leerlingen teruggevonden. Deze leerlingen zijn via het onderwijsnummerbestand alsnog getraceerd en getracht is om bij de nieuwe school informatie over de prestaties en enkele niet-cognitieve vaardigheden op te vragen. Dat levert informatie op over de leerlingen die vanwege zittenblijven of verwijzing naar het speciaal (basisonderwijs) uit het onderzoek zijn verdwenen.

Over de zittenblijvers en verwezen leerlingen wordt apart gerapporteerd. Het eerste rapport (Paas e.a., 2013) ging over de prestaties en niet-cognitieve vaardigheden van de leerlingen die tussen de eerste en de tweede meting van COOL⁵⁻¹⁸ uit beeld waren geraakt. Het voorliggende rapport is een herhaling van dat rapport, maar richt zich op de leerlingen die tussen de tweede en derde meting uit het cohort zijn verdwenen. Het gaat daarbij om leerlingen die in schooljaar 2010/11 in groep 2 of 5 hebben deelgenomen aan de tweede meting van COOL⁵⁻¹⁸ en bij de derde meting in schooljaar 2013/14 niet in groep 5 respectievelijk 8 van dezelfde school zijn aangetroffen. In het rapport worden de prestaties en niet-cognitieve vaardigheden van zittenblijvers en verwezen leerlingen met elkaar vergeleken en afgezet tegen het niveau van leerlingen die onvertraagd zijn doorgestroomd.

Het COOL⁵⁻¹⁸-onderzoek in het basisonderwijs is een samenwerkingsproject van het ITS en het Kohnstamm Instituut.

Lia Mulder (ITS, Radboud Universiteit Nijmegen)

Jaap Roeleveld (Kohnstamm Instituut, Universiteit van Amsterdam)

Inhoud

Voorwoord	v
1 Koppeling COOL-2 en COOL-3	1
1.1 Inleiding	1
1.2 De koppeling aan het BRON-bestand	2
1.3 Ontwikkelingen tussen COOL-2 en COOL-3	4
2 Toetsscores en leerlingprofielen in COOL-2 (schooljaar 2010/11)	11
2.1 Inleiding en respons	11
2.2 De taal-, lees- en rekentoetsen in COOL-2	12
2.2.1 De prestaties in groep 2	12
2.2.2 De prestaties in groep 5	15
2.2.3 Analyses van toetsscores	17
2.3 Het leerlingprofiel in COOL-2	19
2.3.1 De leerlingprofielen in groep 2	19
2.3.2 De leerlingprofielen in groep 5	23
2.3.3 Analyses van de leerlingprofielen	26
3 Toetsscores en leerlingprofielen in COOL-3 (schooljaar 2013/14)	29
3.1 Inleiding en respons	29
3.2 De taal- lees- en rekentoetsen in COOL-2	30
3.2.1 De prestaties van leerlingen afkomstig uit groep 2	30
3.2.2 De prestaties van leerlingen afkomstig uit groep 5	33
3.2.3 Analyses van de toetsscores	35
3.3 Het leerlingprofiel COOL-3	36
3.3.1 De leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 2	37
3.3.2 De leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 5	40
3.3.3 Analyses van leerlingprofielen	43
4 Samenvatting	47

1 Koppeling COOL-2 en COOL-3

1.1 Inleiding

In COOL⁵⁻¹⁸ worden om de drie jaar gegevens verzameld over leerlingen in de groepen 2, 5 en 8 van enkele honderden basisscholen. Op basis van de toetscores van de leerlingen voor de vakken taal, rekenen en lezen wordt de cognitieve ontwikkeling in kaart gebracht. Verder wordt via vragenlijsten bij leerlingen en leerkrachten informatie opgevraagd waarmee de (psycho)sociale ontwikkeling van leerlingen wordt gevolgd. Daarnaast wordt via de school en via de ouders informatie ingewonnen over de (gezins)achtergrond van de leerlingen. De eerste meting van COOL⁵⁻¹⁸ heeft in schooljaar 2007/08 plaatsgevonden, de tweede meting in schooljaar 2010/11 en de derde in 2013/14. Bij de eerste en tweede meting waren 550 basisscholen betrokken, bij de derde 437.

De leerlingen die aan COOL⁵⁻¹⁸ deelnemen zijn in principe elke drie jaar getoetst. Leerlingen uit groep 2 zijn drie jaar later in groep 5 opnieuw getoetst, en leerlingen uit groep 5 in groep 8. Maar door uitval van scholen, verhuizingen, zittenblijven en verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs zijn lang niet alle leerlingen teruggevonden. Het doel van COOL is echter om de schoolloopbanen en prestaties van *alle* leerlingen waar het onderzoek mee is gestart in kaart te brengen. Zonder de zwakker presterende leerlingen (en enkele snellere) is het beeld immers niet compleet. Daarom zijn in een aparte dataverzamelingsronde alsnog gegevens over deze ‘verdwenen’ leerlingen opgevraagd. De betreffende leerlingen zijn via het onderwijsnummerbestand getraceerd en getracht is om bij de nieuwe school informatie over de prestaties en enkele niet-cognitieve vaardigheden op te vragen. Dat levert interessante informatie op over de leerlingen die vanwege zittenblijven of verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs uit het onderzoek zijn verdwenen. Het biedt immers de mogelijkheid om het prestatieniveau en de niet-cognitieve vaardigheden van deze leerlingen te vergelijken met die van de leerlingen die onvertraagd in het reguliere onderwijs zijn doorgestroomd.

Over deze 'verdwenen' leerlingen wordt apart gerapporteerd. Het rapport 'Zittenblijven en verwezen leerlingen in het cohortonderzoek COOL⁵⁻¹⁸' (2013)¹ ging over de

1 Paas, T., L. Mulder & J. Roeleveld (2013) *Zittenblijvers en verwezen leerlingen in het cohortonderzoek COOL5-18*. Nijmegen: ITS.

prestaties en niet-cognitieve vaardigheden van de leerlingen die tussen de eerste en de tweede meting van COOL⁵⁻¹⁸ uit beeld waren geraakt. Het voorliggende rapport is een herhaling van dat rapport, maar richt zich op de leerlingen die tussen de tweede en derde meting uit het cohort zijn verdwenen. Het gaat daarbij om leerlingen die in schooljaar 2010/11 in groep 2 of 5 hebben deelgenomen aan de tweede meting van COOL⁵⁻¹⁸ en bij de derde meting in schooljaar 2013/14 niet in groep 5 respectievelijk 8 van dezelfde school zijn aangetroffen.

Werkwijze

Voorafgaand aan de aanvullende dataverzameling zijn de leerlingen getraceerd door het COOL-bestand aan het onderwijsnummerbestand van het CBS te koppelen. In het onderwijsnummerbestand, tegenwoordig BRON-bestand geheten (BRON = Basisregister Onderwijs), staat informatie over de school en het leerjaar waarin leerlingen in het meest recente schooljaar zitten. Op basis van het gekoppelde bestand kon worden vastgesteld op welke school en in welke groep de leerlingen zaten die wel aan COOL-2 hadden meegedaan, maar in COOL-3 ontbraken. Daaruit kon worden afgeleid wat de reden was van het feit dat een aantal leerlingen bij COOL-3 niet meer waren aangetroffen, en konden de drie bovengenoemde groepen (doubleren, schoolwisseling naar reguliere basisschool of verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs worden geïdentificeerd.

Hieronder wordt eerst ingegaan op de procedure en het resultaat van de koppeling van de COOL-2 leerlingen aan het BRON-bestand. Vervolgens wordt de groep ‘verdwenen’ leerlingen beschreven naar omvang, achtergrondkenmerken, prestatieniveau en niet-cognitieve aspecten.

1.2 De koppeling aan het BRON-bestand

Bij de derde COOL-meting hebben 437 deelnemende basisscholen gegevens verstrekt over hun leerlingen in de groepen 2, 5 en 8. In totaal ging het om bijna 29.000 leerlingen; een gemiddelde van 66 leerlingen per school in de drie jaargroepen samen. De leerlingen in groep 2 waren nieuw. Een groot deel van de leerlingen in groep 5 en 8 had drie jaar eerder in groep 2 en 5 aan het onderzoek meegedaan. Maar bijna de helft van de voormalige COOL-2 leerlingen werd bij COOL-3 niet teruggevonden. Dat komt vooral door de uitval van scholen en deels doordat leerlingen in de tussentijd waren blijven zitten, naar een andere basisschool waren gegaan of naar het speciaal (basis)onderwijs waren verwezen. Deze ‘verdwenen’ leerlingen zijn in ieder geval via het Onderwijsnummer en zo mogelijk ook via de nieuwe school verder gevolgd.

Het onderwijsnummer is hetzelfde als het persoonlijke BSN-nummer dat elk kind bij de geboorte van de overheid krijgt. De scholen in Nederland verstrekken met behulp

van dit nummer gegevens over de onderwijsloopbaan van alle leerlingen aan DUO (=Dienst Uitvoering Onderwijs). Die gegevens betreffen onder meer de school waar de leerlingen op zitten, de jaargroep, de score op de Eindtoets Basisonderwijs en het advies voor voortgezet onderwijs. De gegevens worden opgeslagen in het BRON-systeem dat wordt beheerd door het CBS. In het COOL⁵⁻¹⁸-onderzoek werken de onderzoeksinstituten en CBS samen en kunnen de BRON-gegevens ten behoeve van het onderzoek worden gebruikt. Omdat het privacygevoelige informatie betreft, zijn er speciale afspraken tussen het CBS en de onderzoeksinstituten gemaakt.

Het CBS heeft in februari 2014 van de onderzoeksinstituten een bestand gekregen met 25.261 leerlingen die in schooljaar 2010/11 in de groepen 2 en 5 aan de tweede meting van COOL hebben deelgenomen (de leerlingen die bij de tweede meting in groep 8 zaten, waren inmiddels naar het voortgezet onderwijs gegaan).

In dit bestand waren de volgende gegevens opgenomen:

- voornaam, tussenvoegsel en achternaam;
- geboortedatum, geslacht;
- brincode en plaatsnaam van de school in 2010/11.

Op basis van deze gegevens heeft het CBS de betreffende leerlingen in de GBA-bestanden opgezocht (GBA=Gemeentelijke Basis Administratie). Vervolgens heeft het CBS de leerlingen een RIN-nummer toegekend (RIN=Random Identificatie Nummer), waarmee ze gekoppeld konden worden aan het BRON-bestand. Vanuit het BRON-bestand is informatie toegevoegd over de school waarop en het leerjaar waarin de leerling in schooljaar 2013/14 verbleef. Niet alle leerlingen konden worden geïdentificeerd en/of in BRON worden teruggevonden. Iets meer dan 5 procent van de leerlingen kon niet aan het BRON-bestand worden gekoppeld, omdat in de CBS-data de RIN ontbrak. Oorzaken daarvan waren bijvoorbeeld het ontbreken van een geboortedatum bij de COOL-leerlingen, fouten in de spelling van namen en dergelijke. Ongeveer 2 procent had wel een RIN, maar werd niet teruggevonden in het BRON-bestand. Dat lag vooral aan het feit dat BRON-PO nog niet optimaal was. In sommige gevallen was er iets anders aan de hand, bijvoorbeeld dat leerlingen inmiddels naar het buitenland waren vertrokken. Voor 92,6 procent van de leerlingen (=23.383 leerlingen) gingen beide koppelingen goed waardoor de informatie over school en leerjaar beschikbaar kwam.

Van deze 23.383 gekoppelde leerlingen bleek ruim 50 procent afkomstig te zijn van een school die niet meer aan het COOL-onderzoek mee wilde doen. Over de leerlingen op deze uitgevallen scholen hadden we geen informatie om onzuiverheden in koppeling en/of BRON-bestanden na te gaan. Dat gold wel voor de in totaal 11.667 gekoppelde leerlingen op scholen die zowel aan de tweede als de derde COOL-meting hadden deelgenomen. De vergelijking tussen de informatie uit de derde

COOL-meting (het controlebestand) en de informatie uit het BRON-systeem brachten de volgende discrepanties aan het licht:

- Bij 275 leerlingen (2,4% van het controlebestand) was volgens het CBS-bestand sprake van een mutatie (overstap naar een andere school) terwijl de leerlingen volgens informatie uit de derde meting van COOL nog op dezelfde school zaten. Nadere inspectie liet zien dat dit bij 6 scholen (totaal 236 leerlingen) te maken had met een verandering van BRIN-code (na een fusie bijvoorbeeld). De leerlingen waren dus feitelijk niet overgestapt, alleen hun school had een andere code gekregen. Bij de overige 41 leerlingen (0,4% van het controlebestand) was er sprake van incidentele fouten in de mutatie. Mogelijke oorzaken waren: onjuiste identificatie bij CBS; overstap naar andere school die toch weer ongedaan is gemaakt; fouten in BRON.
- Bij 136 leerlingen (1.2% van het controlebestand) was volgens het CBS-bestand sprake van vertraging/versnelling, terwijl deze leerlingen bij de derde COOL-meting wel in de reguliere groep (5 of 8) bleken te zitten. Nadere inspectie liet zien dat een groot deel van deze leerlingen, in totaal 98 van de 136 leerlingen, op slechts 3 scholen zaten. Het lijkt erop dat voor deze scholen in het BRON-bestand (in elk geval deels) nog gegevens van een schooljaar eerder waren opgenomen. Bij de overige 38 leerlingen zou het om incidentele fouten in BRON kunnen gaan, of om foute registratie binnen COOL.

Samenvattend: de koppeling tussen COOL-gegevens en BRON-gegevens is bij 91,0 procent van de leerlingen correct verlopen. Bij 9,0 procent is het niet goed gegaan: 7,4 procent van de leerlingen was niet koppelbaar en bij 1,6 procent is er achterhaalde of foutieve informatie aan de leerling gekoppeld.

1.3 Ontwikkelingen tussen COOL-2 en COOL-3

De geconstateerde fouten in de koppeling met het BRON-bestand zijn zoveel mogelijk gecorrigeerd op basis van informatie die bij COOL-3 van scholen is ontvangen. Ook een deel van de leerlingen die niet gekoppeld konden worden vanwege een ontbrekend RIN-nummer bleek wel aan COOL-3 mee te doen, waardoor ook van hen bekend is op welke school en in welke klas ze zaten. Het aandeel leerlingen dat niet is teruggevonden daalde daardoor naar 5.5%.

Vervolgens kon worden vastgesteld welke ontwikkelingen zich hebben voorgedaan na de tweede meting van COOL. In tabel 1.1 staat het overzicht daarvan, zowel voor de totale groep als uitgesplitst naar de leerlingen die bij de tweede meting van COOL in groep 2 respectievelijk groep 5 zaten.

Uit de tabel blijkt dat 79 procent van de teruggevonden leerlingen drie jaar na de tweede meting van COOL nog steeds op dezelfde school zit en daar zonder doubleren de schoolloopbaan heeft vervolgd. Een kleine 8 procent is op dezelfde school blijven zitten. Een op de tien kinderen is in de tussentijd naar een andere reguliere school gegaan, waarvan ongeveer een vijfde deel daar nog een jaar heeft overgedaan. Bijna drie procent van de kinderen is naar het speciaal (basis)onderwijs gegaan. Bij dit type onderwijs is geen onderscheid gemaakt naar onvertraagde en vertraagde leerlingen, omdat zij doorgaans een individuele leerlijn volgen.

Er is een duidelijk verschil tussen de leerlingen die bij COOL-2 in groep 2 en de leerlingen die in groep 5 zaten: van de voormalige groep 2-leerlingen zit minder dan driekwart onvertraagd op dezelfde school, terwijl dat bij leerlingen uit groep 5 85 procent is. Het verschil zit met name in het percentage zittenblijvers; er zijn veel meer voormalige groep 2-leerlingen in de tussentijd blijven zitten. Waarschijnlijk gaat het hierbij vooral om een verlengde kleuterklas.

Tabel 1.1 – Overzicht van de ontwikkelingen na de tweede meting van COOL (totale steekproef)

	Totale steekproef		Afkomstig uit groep 2		Afkomstig uit groep 5	
	n	%	n	%	n	%
onvertraagd (incidenteel versneld), zelfde school	18922	79.3	8233	72.5	10689	85.4
vertraagd, zelfde school	1808	7.6	1406	12.4	402	3.2
onvertraagd (incidenteel versneld), andere school	2030	8.5	1033	9.1	997	8.0
vertraagd, andere school	485	2.0	325	2.9	160	1.3
naar speciaal basisonderwijs	411	1.7	250	2.2	161	1.3
naar speciaal onderwijs	207	0.9	106	0.9	101	0.8
totaal	23863	100	11353	100	12510	100
onbekend (geen of foutieve koppeling BRON; niet in COOL- 3)	1398 (5.5%)		642 (5.4%)		756 (5.7%)	
totaal	25261		11995		13266	

In groep 2 zijn ook wat meer verwijzingen naar het speciaal (basis)onderwijs dan in groep 5.

Zoals gezegd is bij 5,5 procent de loopbaan van de leerlingen niet bekend. Dat percentage is bij de groep 2- en groep 5-leerlingen ongeveer gelijk.

De percentages in tabel 1.1 zijn gebaseerd op de totale steekproef van COOL. Deze bestond in COOL-2 uit een representatieve steekproef van 406 basisscholen, aangevuld met een steekproef van bijna 150 achterstandsscholen. Als we algemene uitspraken willen doen over de doorstroom in het Nederlandse basisonderwijs, moeten we ons baseren op de representatieve steekproef. Dat is in tabel 1.2 gedaan.

Het percentage onvertraagde leerlingen op dezelfde school ligt in de representatieve steekproef (81) iets hoger dan in de totale steekproef, en het percentage dat onvertraagd op een andere school zit juist wat lager. Voor het overige zijn er nauwelijks verschillen tussen beide steekproeven. Ook het beeld van de verschillen tussen groep 2 en groep 5 stemt overeen.

Tabel 1.2 – Overzicht van de ontwikkelingen na de tweede meting van COOL (representatieve steekproef)

	Representatieve steekproef		Afkomstig uit groep 2		Afkomstig uit groep 5	
	n	%	n	%	n	%
onvertraagd (incidenteel versneld), zelfde school	14953	81.2	6611	74.7	8342	87.2
vertraagd, zelfde school	1413	7.7	1109	12.5	304	3.2
onvertraagd (incidenteel versneld), andere school	1299	7.1	684	7.7	615	6.4
vertraagd, andere school	315	1.7	200	2.3	115	1.2
naar speciaal basisonderwijs	288	1.6	173	2.0	115	1.2
naar speciaal onderwijs	152	0.8	76	0.9	76	0.8
totaal	18420	100	8853	100	9567	100
onbekend (geen of foutieve koppeling BRON; niet in COOL-3)	950 (4.9%)		408 (4.5%)		542 (5.4%)	
totaal	19370		9261		10109	

Schoolloopbanen hangen sterk samen met de sociaal-etnische achtergrond van het gezin waaruit de leerling komt. Dat geldt ook voor zittenblijven en verwijzingen naar het speciaal (basis)onderwijs. De tabellen 1.3 en 1.4 laten die samenhang zien; tabel 1.3 voor de leerlingen die bij COOL-2 in groep 2 zaten en tabel 1.4 voor de leerlingen die toen in groep 5 zaten. Vanwege de uitsplitsing naar SES baseren we ons op de totale steekproef.

Tabel 1.3 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij de tweede meting van COOL in groep 2 zaten, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond ouders (kolom%, totale steekproef)

	lbo all	lbo aut	mbo all	mbo aut	hbo/wo all	hbo/wo aut	opl/ herkomst onbekend
onvertraagd, zelfde school	66.6	57.7	65.4	73.6	72.3	80.5	67.6
vertraagd, zelfde school	13.6	17.6	12.0	13.3	7.9	9.4	15.4
onvertraagd, andere basisschool	10.6	9.7	15.8	8.0	14.3	7.3	10.3
vertraagd, andere basisschool	4.7	4.8	4.6	2.6	3.5	1.4	3.4
naar speciaal basisonderwijs	3.2	8.4	1.4	1.6	1.0	0.9	1.8
naar speciaal onderwijs	1.3	1.8	0.8	0.9	1.0	0.5	1.4
totaal	n=975 (100%)	n=1143 (100%)	n=739 (100%)	n=3796 (100%)	n=483 (100%)	n=3492 (100%)	n=725 (100%)

Tabel 1.3 laat zien dat naarmate de opleiding van ouders hoger is er minder vaak sprake is van zittenblijven. Daarbij is opvallend dat allochtone leerlingen vaker van school wisselen dan autochtone leerlingen. Van de leerlingen met laagopgeleide ouders worden autochtone leerlingen relatief vaker naar het speciaal basisonderwijs verwezen dan allochtone leerlingen. Bij kinderen met middelbaar en hoogopgeleide ouders is dit verschil tussen allochtone en autochtone leerlingen nauwelijks zichtbaar. Ook verwijzingen naar het speciaal onderwijs komen relatief het meest voor bij autochtone leerlingen met laagopgeleide ouders.

Tabel 1.4 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij de tweede meting van COOL in groep 5 zaten, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond ouders (kolom%, totale steekproef)

	lbo all	lbo aut	mbo all	mbo aut	hbo/ wo all	hbo/ wo aut	opl/ herkomst onbekend
onvertraagd, zelfde school	79.8	80.6	83.0	86.4	85.3	88.7	83.2
vertraagd, zelfde school	5.0	4.0	3.1	3.4	2.7	2.2	3.5
onvertraagd, andere basisschool	11.0	9.6	10.8	7.1	9.5	6.5	9.0
vertraagd, andere basisschool	1.9	1.6	1.5	1.0	1.4	1.1	1.5
naar speciaal basisonderwijs	1.8	2.8	1.0	1.2	0.7	0.8	1.5
naar speciaal onderwijs	0.5	1.3	0.6	0.9	0.5	0.6	1.3
totaal	n=1198 (100%)	n=1337 (100%)	n=799 (100%)	n=4290 (100%)	n=442 (100%)	n=3836 (100%)	n=608 (100%)

Tabel 1.4 laat zien dat het percentage groep 5-leerlingen dat onvertraagd is doorgestroomd naar de volgende groepen (op dezelfde of op een andere school) bij alle categorieën boven de 90 ligt. Bij leerlingen met middelbaar en hoogopgeleide ouders is het percentage weer iets hoger dan bij leerlingen van laagopgeleide ouders. Net als de leerlingen afkomstig uit groep 2, wisselen onvertraagde allochtone leerlingen uit groep 5 vaker van school dan de autochtone leerlingen. Autochtone leerlingen met laagopgeleide ouders worden relatief gezien het meest doorverwezen naar het speciaal (basis)onderwijs.

In het vervolg van dit rapport wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen (on)vertraagde leerlingen die op dezelfde basisschool zijn gebleven en (on)vertraagde leerlingen die van school gewisseld zijn. Vanwege de kleine aantallen worden ook leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs in het vervolg als één groep beschouwd. Deze indikking levert drie categorieën op: de onvertraagde leerlingen, de vertraagde leerlingen en de verwezen leerlingen.

De tabellen 1.5 en 1.6 geven de verdeling over deze drie categorieën weer, opnieuw uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond. In tabel 1.5 staat de verdeling voor de voormalige groep 2-leerlingen, in tabel 1.6 voor de voormalige groep 5-leerlingen. Leerlingen van wie de sociaal-etnische achtergrond niet bekend is, blijven hier buiten beschouwing.

Tabel 1.5 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij COOL-2 in groep 2 zaten, ingedikt naar drie categorieën en uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (kolom%, totale steekproef)

	lbo all	lbo aut	mbo all	mbo aut	hbo/wo all	hbo/wo aut
onvertraagd	77.1	67.4	81.2	81.5	86.5	87.8
vertraagd	18.4	22.4	16.6	16.0	11.4	10.7
verwezen	4.5	10.2	2.2	2.5	2.1	1.5
totaal	n=975 (100%)	n=1143 (100%)	n=739 (100%)	n=3796 (100%)	n=483 (100%)	n=3492 (100%)

Tabel 1.6 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij COOL-2 in groep 5 zaten, ingedikt naar drie categorieën en uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (kolom%, totale steekproef)

	lbo all	lbo aut	mbo all	mbo aut	hbo/wo all	hbo/wo aut
onvertraagd	90.8	90.2	93.7	93.4	94.8	95.3
vertraagd	6.9	5.6	4.6	4.4	4.1	3.4
verwezen	2.3	4.2	1.6	2.1	1.1	1.4
totaal	n=1198 (100%)	n=1337 (100%)	n=799 (100%)	n=4290 (100%)	n=442 (100%)	n=3836 (100%)

De tabellen 1.5 en 1.6 laten opnieuw zien dat er een positief verband is tussen het opleidingsniveau van de ouders en het onvertraagd doorstromen van de leerlingen. Hoe hoger het opleidingsniveau van de ouders, hoe vaker de kinderen onvertraagd doorstromen. Ook hier zien we weer dat het aandeel verwijzingen naar speciaal (basis)onderwijs het hoogste is bij de autochtone leerlingen met laag opgeleide ouders. Dat geldt zowel in groep 2 als in groep 5.

Er zijn niet alleen verschillen tussen de schoolloopbanen van leerlingen met een uiteenlopende sociaal-etnische achtergrond, maar er treden ook verschillen naar sekse op. Dat is af te leiden uit de tabellen 1.7 en 1.8. Tabel 1.7 bevat de informatie over de voormalige groep 2-leerlingen, tabel 1.8 over de voormalige groep 5-leerlingen.

Tabel 1.7 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij COOL-2 in groep 2 zaten, ingedikt naar drie categorieën en uitgesplitst naar sekse (kolom%, representatieve steekproef)

	jongens	meisjes
onvertraagd	80.2	84.6
vertraagd	16.0	13.6
verwezen	3.8	1.8
totaal	4537 (100%)	4100 (100%)

Tabel 1.8 – Overzicht van de ontwikkelingen van leerlingen die bij COOL-2 in groep 5 zaten, ingedikt naar drie categorieën en uitgesplitst naar sekse (kolom%, representatieve steekproef)

	jongens	meisjes
onvertraagd	92.8	94.6
vertraagd	4.3	4.4
verwezen	3.0	1.0
totaal	4719 (100%)	4686 (100%)

Uit de tabellen blijkt dat meisjes iets vaker dan jongens onvertraagd doorstromen naar hogere groepen. Jongens worden zowel in de onderbouw als in de bovenbouw vaker dan meisjes verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. De verschillen tussen jongens en meisjes zijn in de bovenbouw kleiner dan in de onderbouw.

Verdere opzet rapport

Na dit overzicht van de mate waarin leerlingen onvertraagd doorstromen, doubleren of worden doorverwezen naar speciaal (basis)onderwijs, gaan we in het volgende hoofdstuk in op de prestaties en de niet-cognitieve vaardigheden van deze leerlingen bij de tweede COOL-meting, dus vóórdat het zittenblijven en de doorverwijzing hadden plaatsgevonden. In hoofdstuk 3 komen de prestaties en niet-cognitieve kenmerken van deze leerlingen in COOL-3 aan bod, dus na zittenblijven of doorverwijzing. Hoofdstuk 4 sluit het rapport af met een samenvatting en enkele conclusies.

2 Toetsscores en leerlingprofielen in COOL-2 (schooljaar 2010/11)

2.1 Inleiding en respons

In schooljaar 2010/11 is de tweede meting van COOL uitgevoerd. Bij de leerlingen zijn toetsen voor taal, (voorbereidend) rekenen en lezen afgenomen en er zijn door de leerlingen zelf, de groepsleerkrachten en de ouders vragenlijsten ingevuld. Deze informatie is dus ook beschikbaar voor de leerlingen die ná de tweede COOL-meting vanwege verhuizing, zittenblijven of verwijzing zijn ‘verdwenen’. Wat de zittenblijvers en verwezen leerlingen betreft, is het interessant na te gaan hoe hun prestaties en niet-cognitieve vaardigheden waren vóórdát de school besloot dat doubleren of de verwijzing voor hen de beste oplossing was. In dit hoofdstuk geven we daarover meer informatie op basis van de scores die de leerlingen hebben gehaald op de Cito-toetsen en van de leerlingprofielen die door de leerkrachten zijn ingevuld.

Eerst laten we in de tabellen 2.1 en 2.2 zien van hoeveel van de zittenblijvers c.q. verwezen leerlingen de benodigde informatie uit COOL-2 beschikbaar is. Tabel 2.1 met betrekking tot de leerlingen die toen in groep 2 zaten, tabel 2.2 met betrekking tot de leerlingen die toen in groep 5 zaten.

Tabel 2.1 – Responsoverzicht van de sociaal-etnische achtergrond, toetsscores en leerlingprofielen in groep 2 (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Totaal (2010/11)	SES		Toetsscore		Toetsscore en SES		Leerling profiel		Leerling profiel en SES	
	n=11353	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
onvertraagd	9266	8701	93.9	8798	94.9	8293	89.5	8505	91.8	8064	87.0
vertraagd	1731	1594	92.1	1539	88.9	1418	81.9	1443	83.4	1353	78.2
verwezen	356	333	93.5	312	87.6	294	82.6	307	86.2	290	81.5

Tabel 2.2 – Responsoverzicht van de sociaal-etnische achtergrond, toetsscores en leerlingprofielen in groep 5 (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Totaal (2010/11) n=12510	SES		Toetsscore		Toetsscore en SES		Leerling profiel		Leerling profiel en SES	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
onvertraagd	11686	11125	95.2	11419	97.7	10887	93.2	10326	88.4	9829	84.1
vertraagd	562	532	94.7	528	94.0	502	89.3	464	82.6	438	77.9
verwezen	262	245	93.5	232	88.5	217	82.8	200	76.3	188	71.8

De respons op de instrumenten en achtergrondgegevens is hoog. Er zijn wat vaker toetsscores bekend dan gegevens uit het leerlingprofiel. Verder valt op dat de respons bij de onvertraagde leerlingen hoger is dan bij de beide andere groepen. Maar ook bij vertraagde en verwezen leerlingen is bij de verschillende onderdelen tussen de 72 en 94 procent van de gegevens beschikbaar.

2.2 De taal-, lees- en rekentoetsen in COOL-2

In de tweede meting van COOL zijn toetsscores van leerlingen uit groep 2 en 5 opgevraagd. Het ging in alle gevallen om Cito-toetsen: in groep 2 de toetsen Taal voor kleuters en Ordenen oudste kleuters, in groep 5 de toetsen Woordenschat M5, Begrijpend lezen M5, de Drie Minuten toets (DMT) en Rekenen-Wiskunde M5. Voor een verdere inhoudelijke uitleg over de toetsen verwijzen we naar het technisch rapport². In deze paragraaf presenteren we de scores bij de tweede COOL-meting van de leerlingen die bij de derde COOL-meting onvertraagd, vertraagd of verwezen bleken te zijn.

2.2.1 De prestaties in groep 2

In onderstaande tabellen worden de gemiddelde scores per toets weergegeven, uitgesplitst naar de drie categorieën: onvertraagd, vertraagd en verwezen. Om te beoordelen of er sprake is van betekenisvolle verschillen tussen de groepen, wordt gebruik gemaakt van de vuistregel dat een verschil van een kwart standaarddeviatie een inhoudelijk relevant verschil is.

Tabel 2.3 geeft de gemiddelde toetsscores weer van de leerlingen die in 2010/11 in groep 2 zaten. Het gaat daarbij om zogenaamde ‘vaardigheidsscores’ van het Cito.

2 Driessen, G., L. Mulder & J. Roeleveld (2012). *Cohortonderzoek COOL5-18. Technisch rapport basisonderwijs, tweede meting 2010/11*. Nijmegen: ITS.

Achter de naam van de toets staat tussen haakjes de standaarddeviatie van de gemiddelde score op de betreffende toets.

Tabel 2.3 – Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 2 (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Ordenen (sd=13.7)			Taal voor kleuters (sd=10.8)		
	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	61.0	13.3	7513	65.0	10.4	7794
vertraagd	48.8	10.2	1247	55.4	8.7	1321
verwezen	46.3	11.4	259	52.5	9.4	262

Zoals verwacht, zijn de gemiddelde scores van de onvertraagde leerlingen op zowel Ordenen als Taal voor kleuters beduidend hoger dan die van de vertraagde en verwezen leerlingen. De vertraagde leerlingen scoren op hun beurt gemiddeld iets hoger dan de leerlingen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. Dat laatste verschil is echter klein: bij Taal voor kleuters ongeveer een kwart standaarddeviatie, bij Ordenen minder dan een kwart.

Tabel 2.4 laat een verdere uitsplitsing naar sociaal-etnische achtergrond zien.

Tabel 2.4 – Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 2, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Ordenen			Taal voor kleuters		
	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>						
lbo all.	55.2	12.8	636	57.1	8.1	603
lbo aut.	57.7	10.7	600	62.3	8.3	644
mbo all.	56.5	12.7	501	58.4	8.7	500
mbo aut.	61.3	12.6	2530	66.0	10.2	2635
hbo/wo all.	58.3	11.8	343	60.1	9.4	354
hbo/wo aut.	64.2	13.7	2548	68.4	10.1	2625
<i>Vertraagd</i>						
lbo all.	44.9	11.5	144	48.9	7.0	137
lbo aut.	49.1	8.9	186	55.1	8.2	192
mbo all.	45.7	9.6	96	51.2	7.9	100
mbo aut.	49.4	9.6	433	57.0	8.2	491
hbo/wo all.	45.3	10.2	45	51.4	8.0	42
hbo/wo aut.	50.8	10.1	268	58.4	8.5	263
<i>Verwezen</i>						
lbo all.	42.1	10.2	35	46.3	6.5	33
lbo aut.	46.4	11.0	87	52.9	8.8	93
mbo all.	48.4	11.3	14	50.5	9.8	9
mbo aut.	48.2	12.2	72	55.3	9.7	66
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	45.9	10.3	33	54.0	9.3	37

* n < 10

Bij de onvertraagde leerlingen zien we een bekend patroon: hoe hoger het opleidingsniveau van de ouders hoe beter de prestaties van de leerlingen; en autochtone leerlingen scoren ook bij gelijk opleidingsniveau van de ouders beter dan allochtonen.

Bij de vertraagde en verwezen leerlingen is het verschil tussen autochtone en allochtone leerlingen doorgaans ook zichtbaar, maar de relatie met het opleidingsniveau van de ouders is minder eenduidig.

Het verschil in scores tussen de onvertraagde leerlingen enerzijds en qua achtergrond vergelijkbare zittenblijvers en verwezen leerlingen anderzijds is groot: bij de toets Ordenen scoren onvertraagde leerlingen ongeveer 10 punten hoger dan vergelijkbare leerlingen die zijn blijven zitten of verwezen, en bij Taal voor kleuters bedraagt het verschil ongeveer 9 punten. Tussen de gemiddelde scores van de zittenblijvers en verwezen leerlingen zit géén heel groot verschil. Het gaat vrijwel steeds om een verschil dat kleiner is dan een kwart standaarddeviatie.

2.2.2 De prestaties in groep 5

Van de toets Begrijpend Lezen en Rekenen-Wiskunde voor groep 5 waren er gedurende COOL-2 verschillende versies in gebruik op de scholen: van Begrijpend Lezen werd de oude versie uit 1998 nog maar weinig gebruikt en de nieuwe LOVS-versie heel veel. Scores op beide versies zijn volgens informatie van Cito echter vergelijkbaar. Dat geldt niet voor de twee versies van de toets Rekenen-Wiskunde, een oude versie uit 2002 en een nieuwe LOVS-versie. Omdat de oude versie slechts bij 4 procent van de leerlingen van groep 5 is afgenomen, beperken we ons hier tot de nieuwe versie.

Tabel 2.5 laat de gemiddelde vaardigheidsscores zien van leerlingen die bij COOL-2 in groep 5 zaten. Achter de naam van de toets staat weer de standaardafwijking van de gemiddelde score op de betreffende toets.

Tabel 2.5 – Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 5 (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Woordenschat (sd=15.3)			Begrijpend Lezen LOVS (sd=14.2)		
	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	62.8	15.0	10367	25.8	13.8	11136
vertraagd	51.6	12.8	483	14.1	13.5	503
verwezen	52.2	17.2	203	13.0	14.5	208

	Drie Minuten Toets (sd=16.8)			Rekenen/Wiskunde LOVS (sd=15.6)		
	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	72.7	16.3	10362	71.3	14.8	10750
vertraagd	61.6	16.9	473	55.2	15.5	496
verwezen	61.3	21.7	204	53.3	19.2	211

Ook in groep 5 scoren de onvertraagde leerlingen gemiddeld het hoogst, gevolgd door de vertraagde leerlingen en vervolgens de leerlingen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. Een uitzondering hierop zijn de scores op Woordenschat. Hier scoren de verwezen leerlingen iets hoger dan leerlingen die zijn blijven zitten. Maar de verschillen tussen vertraagde en verwezen leerlingen zijn bij alle toetsen kleiner dan een kwart standaarddeviatie en dus niet echt relevant. Het verschil tussen de scores van de onvertraagde leerlingen en die van de twee overige categorieën is ook hier, net als bij de groep 2-leerlingen, beduidend groter dan het verschil tussen de scores van de zittendblijvers en de verwezen leerlingen.

In tabel 2.6 staat een verdere uitsplitsing van de scores naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 2.6 – Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 5, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Woordenschat			Begrijpend Lezen LOVS		
	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>						
lbo all.	50.2	11.9	1013	17.7	11.4	1024
lbo aut.	59.6	13.8	1055	21.2	12.6	1163
mbo all.	53.9	12.5	702	20.6	12.0	703
mbo aut.	63.4	13.3	3513	25.6	13.1	3831
hbo/wo all.	58.9	14.3	396	24.2	12.3	405
hbo/wo aut.	69.1	14.7	3234	31.0	13.9	3505
<i>Vertraagd</i>						
lbo all.	42.1	8.7	78	8.2	10.2	76
lbo aut.	49.6	10.1	62	10.1	10.8	64
mbo all.	44.9	10.4	36	8.9	12.6	34
mbo aut.	54.4	11.8	160	16.2	14.7	169
hbo/wo all.	44.9	8.6	16	9.0	10.2	16
hbo/wo aut.	57.6	12.6	108	18.8	13.7	119
<i>Verwezen</i>						
lbo all.	42.1	11.0	21	9.4	11.1	20
lbo aut.	50.1	12.6	46	11.4	12.9	46
mbo all.	38.4	14.5	11	2.2	17.2	10
mbo aut.	53.2	14.0	69	11.6	13.4	74
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	62.8	24.8	39	20.4	17.2	42

	Drie Minuten Toets			Rekenen/Wiskunde LOVS		
	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>						
lbo all.	72.3	16.1	981	63.8	14.3	1015
lbo aut.	70.8	16.0	1066	66.9	13.8	1119
mbo all.	73.9	15.5	689	65.5	15.2	704
mbo aut.	71.2	16.4	3581	71.3	14.1	3691
hbo/wo all.	76.8	15.3	387	69.7	14.7	393
hbo/wo aut.	74.4	16.4	3240	76.2	13.9	3390
<i>Vertraagd</i>						
lbo all.	66.5	14.8	77	48.4	13.0	78
lbo aut.	60.3	16.3	59	50.1	13.5	65
mbo all.	64.7	19.2	34	50.2	14.8	34
mbo aut.	60.3	17.3	162	56.8	15.2	168
hbo/wo all.	63.4	17.8	14	49.4	11.6	17
hbo/wo aut.	61.5	16.1	108	61.9	16.4	116
<i>Verwezen</i>						
lbo all.	60.6	18.5	20	47.0	17.0	21
lbo aut.	63.5	17.7	47	53.6	15.2	45
mbo all.	*	*	*	35.7	19.2	12
mbo aut.	59.6	23.7	71	53.6	18.3	72
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	62.7	24.5	42	61.7	22.3	45

* n < 10

Bij de scores van de onvertraagde leerlingen in groep 5 zien we weer de relatie met opleidingsniveau, alsmede het verschil tussen autochtone en allochtone leerlingen. En ook in deze groep zijn de scores van de onvertraagde leerlingen veel hoger dan die van de vertraagde en verwezen leerlingen. De prestaties van de zittenblijvers en verwezen leerlingen zijn wat lastig met elkaar te vergelijken, omdat de cellen bij met name de verwezen leerlingen slecht zijn gevuld. De vergelijkingen die wel mogelijk zijn, laten een grillig beeld zien. Soms zijn de scores van de zittenblijvers hoger, soms die van de verwezen leerlingen.

2.2.3 Analyses van toetsscores

Om de scores van de onvertraagde, vertraagde en verwezen leerlingen goed met elkaar te kunnen vergelijken, zijn regressieanalyses uitgevoerd met het opleidingsniveau en wel/niet allochtoon zijn van de ouders als controlevariabele. De resultaten staan in tabel 2.7 en 2.8. Als er bij ‘vertraagd’ of ‘verwezen’ een vetgedrukt getal

staat, dan wil dat zeggen dat er een relevant verschil (groter dan een kwart standaarddeviatie) is met de gemiddelde score van de onvertraagde leerlingen, ná controle voor de ‘opleiding’ en ‘wel/niet allochtoon’. Een asterisk geeft aan dat (ook) het verschil tussen de vertraagde en verwezen leerlingen relevant is.

Tabel 2.7 – Resultaten van regressieanalyse van de toetscores in groep 2 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten; COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Ordenen (sd=13.7)		Taal voor kleuters (sd=10.8)	
	B	SE	B	SE
gemiddeld	56.7	0.48	61.2	0.36
opleiding	2.3	0.13	2.3	0.15
allochtoon	-4.4	0.34	-7.0	0.26
vertraagd	-11.6	0.40	-8.7	0.30
verwezen	-13.4	0.81	-11.3	0.50

Tabel 2.8 – Resultaten van regressieanalyse van de toetscores in groep 5 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten; COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Woordenschat (sd=15.3)		Begrijpend Lezen LOVS (sd=14.2)		Drie Minuten Toets (sd=16.8)		Rekenen/Wiskunde (LOVS) (sd=15.6)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	54.4	0.46	16.9	0.42	67.7	0.55	63.2	0.47
opleiding	4.8	0.19	4.5	0.18	2.1	0.23	4.2	0.19
allochtoon	-9.5	0.34	-4.8	0.32	2.6	0.41	-5.0	0.35
vertraagd	-9.7	0.65	-10.6	0.61	-10.4	0.79	-15.1	0.67
verwezen	-9.5	1.00	-12.0	0.94	-10.5	1.19	-16.9	1.02

De tabellen 2.7 en 2.8 bevestigen het bekende patroon: hoe hoger het opleidingsniveau van de ouders hoe beter de prestaties van de leerlingen, en allochtone leerlingen hebben bij gelijk opleidingsniveau van de ouders een lagere score dan autochtone leerlingen. Dat laatste geldt voor alle toetsen, behalve voor de Drie Minuten Toets (technisch lezen); daar scoren allochtone leerlingen, bij een gelijk opleidingsniveau van de ouders juist een fractie hoger dan autochtone leerlingen.

Bij alle toetsen zien we een groot negatief effect van het al of niet vertraagd of verwezen zijn, ook na controle voor opleidingsniveau en etnische herkomst van de ou-

ders. Zowel in groep 2 als in groep 5 scoren de verwezen leerlingen weer iets lager dan de vertraagde leerlingen, behalve op de toets Woordenschat in groep 5. Het verschil tussen de vertraagde en verwezen leerlingen is wel steeds kleiner dan een kwart standaarddeviatie, en beschouwen we dus als niet relevant.

2.3 Het leerlingprofiel in COOL-2

Het leerlingprofiel wordt standaard afgenomen bij leerkrachten van de aan COOL deelnemende groepen 2, 5 en 8. De leerkrachten kunnen hierop hun mening geven over elke leerling uit hun klas met betrekking tot de prestaties, het gedrag, de relatie met de leerling, de achtergrond van de leerling, onderwijskundige bijzonderheden en het karakter van de leerling. Voor meer informatie over het leerlingprofiel en de schaalconstructie verwijzen we naar het technisch rapport van COOL⁵⁻¹⁸.

Het leerlingprofiel is ook ingevuld voor de leerlingen die na de tweede meting van COOL uit het cohort zijn ‘verdwenen’. Informatie uit het profiel geeft dus ook een beeld van de niet-cognitieve vaardigheden van leerlingen die kort na de tweede meting zijn blijven zitten of zijn verwezen. Het is vooral interessant om na te gaan in hoeverre de vertraagde en verwezen leerlingen wat dat betreft verschillen van de leerlingen die onvertraagd de loopbaan in het reguliere onderwijs hebben vervolgd.

In deze paragraaf worden de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen gepresenteerd die bij de tweede meting van COOL door de leerkrachten zijn ingevuld. Een hoge score betekent dat een leerling hoog scoort op het gebied van de naam van de schaal. Zo betekent een hoge score op *gedrag* of *werkhouding* gunstig gedrag of een goede werkhouding; een hoge score op *onderpresteren* betekent een hoge mate van onderpresteren. Als er sprake is van speciale zorg voor een leerling (bijv. een ‘rugzak’, ambulante begeleiding, individueel handelingsplan enz.) noemen we dat een *zorgleerling*. We vermelden steeds het aandeel (proportie) zorgleerlingen.

Als eerste komen de leerlingprofielen van groep 2 aan bod, vervolgens die van groep 5. Om te beoordelen of er sprake is van betekenisvolle verschillen tussen de groepen, wordt opnieuw gebruikgemaakt van de vuistregel dat een verschil van minimaal een kwart standaarddeviatie een relevant verschil is.

2.3.1 De leerlingprofielen in groep 2

Tabel 2.9 laat de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen uit COOL-2 zien. Het gaat hier om leerlingen die bij COOL-2, in schooljaar 2010/11, in groep 2 zaten.

Tabel 2.9 – Gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen in groep 2 (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Onderpresteren (sd=0.81)			Gedrag (sd=0.81)			Werkhouding (sd=0.89)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	2.43	.80	8452	3.69	.79	8484	3.51	.85	8391
vertraagd	2.79	.80	1435	3.56	.80	1440	2.93	.85	1424
verwezen	2.78	.87	303	3.00	.94	305	2.42	.80	301

	Populariteit (sd=0.72)			Afhankelijkheid (sd=0.76)			Conflict (sd=0.76)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.82	.71	8377	2.10	.73	8482	1.68	.72	8485
vertraagd	3.58	.69	1421	2.43	.78	1438	1.81	.77	1440
verwezen	3.10	.81	300	2.80	.86	304	2.47	1.04	305

	Nabijheid (sd=0.60)			Ouderbetr. (sd=0.85)			Zorgleerling (sd=0.42)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	prop.	sd	n
onvertraagd	3.92	.59	8469	3.84	.82	8451	.18	.38	8505
vertraagd	3.80	.61	1438	3.49	.88	1435	.40	.49	1443
verwezen	3.64	.60	304	3.14	.95	304	.76	.43	307

Uit de tabel is op te maken dat onvertraagde leerlingen volgens de leraren het minst vaak onderpresteren. Bij vertraagde en verwezen leerlingen is veel vaker aangegeven dat hij/zij onderpresteert.

Op alle schalen scoren vertraagde leerlingen ongunstiger dan de onvertraagde leerlingen. En de verwezen leerlingen scoren op hun beurt weer lager dan de vertraagde leerlingen. Het aandeel zorgleerlingen is bij de onvertraagde leerlingen het laagst (18 procent) en bij de verwezen leerlingen juist het hoogst (76 procent).

In tabel 2.10 worden de leerlingprofielen verder uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 2.10 – Gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen in groep 2, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Onderpresteren			Gedrag			Werkhouding		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	2.69	.73	679	3.56	.79	679	3.40	.83	668
lbo aut.	2.48	.76	711	3.60	.80	713	3.32	.84	706
mbo all.	2.66	.75	545	3.58	.79	551	3.46	.83	544
mbo aut.	2.38	.79	2860	3.69	.79	2866	3.49	.85	2843
hbo/wo all.	2.62	.75	382	3.65	.75	382	3.52	.84	373
hbo/wo aut.	2.33	.81	2837	3.76	.76	2852	3.60	.84	2819
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	2.94	.81	155	3.47	.79	157	2.87	.81	154
lbo aut.	2.71	.75	215	3.52	.80	214	2.87	.86	213
mbo all.	3.15	.85	106	3.29	.90	106	2.76	.97	103
mbo aut.	2.65	.74	504	3.65	.79	508	2.96	.81	503
hbo/wo all.	2.89	.85	48	3.54	.84	48	2.92	.83	48
hbo/wo aut.	2.84	.82	317	3.55	.79	318	2.97	.89	313
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	2.73	.85	39	2.90	1.03	38	2.43	.87	38
lbo aut.	2.64	.88	106	3.10	.87	109	2.44	.83	108
mbo all.	2.79	.62	11	2.98	1.03	11	2.58	.87	11
mbo aut.	2.90	.86	78	2.81	.94	77	2.27	.82	74
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	2.95	.94	43	3.26	.94	44	2.59	.71	44

	Populariteit			Afhankelijkheid			Conflict		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.62	.68	665	2.23	.68	678	1.83	.74	681
lbo aut.	3.73	.71	703	2.21	.72	715	1.72	.75	715
mbo all.	3.70	.72	546	2.18	.72	550	1.84	.79	552
mbo aut.	3.85	.71	2837	2.10	.75	2865	1.66	.71	2863
hbo/wo all.	3.69	.69	373	2.14	.74	381	1.74	.74	382
hbo/wo aut.	3.90	.69	2816	2.02	.71	2852	1.63	.69	2851
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.44	.72	154	2.40	.75	157	1.89	.81	157
lbo aut.	3.48	.68	212	2.49	.78	212	1.83	.76	212
mbo all.	3.46	.71	103	2.54	.88	105	2.07	.89	106
mbo aut.	3.67	.66	501	2.42	.77	508	1.75	.73	508
hbo/wo all.	3.37	.73	48	2.59	.79	49	1.89	.83	49
hbo/wo aut.	3.65	.69	313	2.41	.79	317	1.78	.76	318
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	3.03	.81	38	2.86	.79	38	2.56	.90	38
lbo aut.	3.27	.69	108	2.68	.81	109	2.29	.91	109
mbo all.	2.70	1.02	11	2.67	.85	11	2.85	1.30	11
mbo aut.	3.05	.83	73	2.87	.83	77	2.74	1.12	77
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.14	.90	44	2.98	1.05	44	2.31	1.06	44

	Nabijheid			Ouderbetrokkenheid			Zorgleerling		
	gem	sd	n	gem	sd	n	prop	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.80	.59	679	3.10	.85	673	.32	.47	685
lbo aut.	3.87	.60	715	3.45	.89	709	.24	.43	717
mbo all.	3.83	.60	551	3.47	.88	550	.25	.44	553
mbo aut.	3.94	.58	2854	3.92	.73	2858	.16	.37	2872
hbo/wo all.	3.80	.61	380	3.68	.83	380	.22	.41	382
hbo/wo aut.	3.97	.58	2850	4.13	.65	2843	.13	.34	2855
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.61	.70	157	2.72	.90	157	.52	.50	157
lbo aut.	3.79	.58	213	3.23	.86	212	.44	.50	215
mbo all.	3.69	.60	106	3.18	.90	106	.58	.50	106
mbo aut.	3.86	.58	507	3.61	.78	506	.37	.48	508
hbo/wo all.	3.77	.62	49	3.54	.85	49	.55	.50	49
hbo/wo aut.	3.83	.64	316	3.92	.73	315	.31	.47	318
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	3.68	.59	38	2.46	.94	38	.82	.39	39
lbo aut.	3.65	.55	108	3.03	.84	108	.72	.45	109
mbo all.	3.49	.50	11	2.58	.67	11	.82	.40	11
mbo aut.	3.67	.56	77	3.34	.77	77	.73	.45	78
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.57	.70	44	3.83	1.01	44	.80	.41	44

* n < 10

Binnen de groep onvertraagde leerlingen zijn weinig verschillen te zien tussen de leerlingen met uiteenlopende sociaal-etnische achtergronden. De autochtone leerlingen scoren bij een gelijk opleidingsniveau van de ouders vaak iets gunstiger dan de allochtone leerlingen, maar het verschil is kleiner dan een kwart standaarddeviatie en dus niet relevant. Alleen bij onderpresteren en ouderbetrokkenheid komt het enkele malen voor dat de verschillen binnen de groep ‘onvertraagde leerlingen’ groter dan een kwart standaarddeviatie zijn. Autochtone leerlingen scoren lager op onderpresteren dan allochtone leerlingen en naarmate het opleidingsniveau van de ouders hoger is, is er sprake van minder onderpresteren. Bij ouderbetrokkenheid is hetzelfde te zien: autochtone leerlingen scoren hierop hoger dan allochtone leerlingen en naarmate het opleidingsniveau van de ouders hoger is, schatten de leraren de ouderbetrokkenheid hoger in.

Binnen de groepen vertraagde en verwezen leerlingen zijn ook verschillen te zien, maar deze zijn minder eenduidig te verklaren vanuit het opleidingsniveau en herkomstland van de ouders. Bij de ouderbetrokkenheid zien we ook hier het patroon dat autochtone leerlingen hoger scoren dan allochtone leerlingen en dat naarmate het opleidingsniveau van de ouders hoger is, de leraren de ouderbetrokkenheid hoger inschatten.

2.3.2 De leerlingprofielen in groep 5

Tabel 2.11 laat de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen uit COOL-2 zien van leerlingen die toen in groep 5 zaten.

Tabel 2.11 – Gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen in groep 5 (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Onderpresteren (0.82)			Gedrag (0.84)			Werkhouding (0.92)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	2.52	.81	10238	3.72	.83	10287	3.46	.90	10196
vertraagd	2.85	.84	460	3.59	.85	462	2.90	.93	459
verwezen	3.06	.95	198	3.02	.97	199	2.35	.88	199

	Populariteit (0.80)			Afhankelijkheid (0.84)			Conflict (0.81)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.63	.79	10167	2.12	.82	10280	1.69	.78	10266
vertraagd	3.38	.79	457	2.60	.85	461	1.91	.88	463
verwezen	2.88	.89	199	3.07	.95	199	2.68	1.03	199

	Nabijheid (0.62)			Ouderbetr. (0.87)			Zorgleerling (0.47)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	perc	sd	n
onvertraagd	3.70	.62	10268	3.69	.85	10238	.30	.46	10326
vertraagd	3.64	.63	463	3.47	.86	460	.65	.48	464
verwezen	3.41	.72	199	3.29	1.00	198	.86	.35	200

We zien hier hetzelfde patroon als bij groep 2: vertraagde leerlingen scoren steeds ongunstiger dan de onvertraagde leerlingen. En de verwezen leerlingen scoren weer ongunstiger dan de vertraagde leerlingen.

Tabel 2.12 laat de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen nogmaals zien, maar nu uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 2.12 – Gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen in groep 5, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Onderpresteren			Gedrag			Werkhouding		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	2.60	.74	946	3.60	.86	949	3.42	.88	943
lbo aut.	2.56	.79	1038	3.57	.88	1047	3.23	.91	1031
mbo all.	2.66	.77	662	3.57	.86	661	3.45	.89	655
mbo aut.	2.51	.80	3488	3.72	.81	3504	3.42	.90	3474
hbo/wo all.	2.61	.78	372	3.73	.85	373	3.60	.91	371
hbo/wo aut.	2.46	.84	3247	3.83	.79	3257	3.56	.90	3229
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	2.93	.81	67	3.48	.94	66	2.85	.92	66
lbo aut.	2.95	.90	56	3.64	.83	57	3.08	.91	57
mbo all.	2.76	.65	32	3.61	.60	33	3.08	.86	33
mbo aut.	2.82	.87	155	3.65	.90	156	2.85	.97	153
hbo/wo all.	3.05	.86	13	3.48	.94	13	2.97	.82	13
hbo/wo aut.	2.81	.85	111	3.56	.84	111	2.83	.95	111
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	3.05	1.10	19	2.53	.81	20	2.03	.80	20
lbo aut.	2.95	.91	43	2.83	.98	43	2.12	.87	43
mbo all.	2.78	.70	12	3.10	.96	12	2.56	.72	12
mbo aut.	3.14	.95	70	3.22	.89	70	2.50	.85	70
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.15	.96	38	3.07	1.11	38	2.51	.96	38

	Populariteit			Afhankelijkheid			Conflict		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.48	.75	939	2.20	.81	949	1.81	.84	949
lbo aut.	3.48	.81	1030	2.24	.84	1046	1.75	.81	1046
mbo all.	3.54	.79	652	2.20	.85	662	1.86	.84	662
mbo aut.	3.65	.78	3465	2.13	.82	3504	1.67	.77	3499
hbo/wo all.	3.62	.77	370	2.09	.77	372	1.74	.81	370
hbo/wo aut.	3.71	.79	3218	2.01	.80	3260	1.60	.73	3253
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.31	.71	65	2.62	.94	66	2.16	1.07	67
lbo aut.	3.32	.76	56	2.75	.94	56	1.87	.86	57
mbo all.	3.40	.59	33	2.51	.67	33	1.80	.75	33
mbo aut.	3.43	.87	153	2.62	.86	156	1.86	.88	156
hbo/wo all.	3.38	.59	13	2.37	.98	13	1.95	.91	13
hbo/wo aut.	3.33	.77	111	2.52	.78	111	1.92	.83	111
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	2.68	.74	20	3.13	.82	20	3.16	1.16	20
lbo aut.	3.09	1.00	43	2.87	1.00	43	2.71	1.10	43
mbo all.	3.11	.64	12	3.30	.77	12	2.53	.93	12
mbo aut.	2.97	.90	70	3.03	.90	70	2.51	.91	70
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	2.61	.87	38	3.30	.97	38	2.81	1.07	38

	Nabijheid			Ouderbetrokkenheid			Zorgleerling		
	gem	sd	n	gem	sd	n	perc	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.80	.59	679	3.10	.85	673	.32	.47	685
lbo aut.	3.87	.60	715	3.45	.89	709	.24	.43	717
mbo all.	3.83	.60	551	3.47	.88	550	.25	.44	553
mbo aut.	3.94	.58	2854	3.92	.73	2858	.16	.37	2872
hbo/wo all.	3.80	.61	380	3.68	.83	380	.22	.41	382
hbo/wo aut.	3.97	.58	2850	4.13	.65	2843	.13	.34	2855
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.61	.70	157	2.72	.90	157	.52	.50	157
lbo aut.	3.79	.58	213	3.23	.86	212	.44	.50	215
mbo all.	3.69	.60	106	3.18	.90	106	.58	.50	106
mbo aut.	3.86	.58	507	3.61	.78	506	.37	.48	508
hbo/wo all.	3.77	.62	49	3.54	.85	49	.55	.50	49
hbo/wo aut.	3.83	.64	316	3.92	.73	315	.31	.47	318
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	3.68	.59	38	2.46	.94	38	.82	.39	39
lbo aut.	3.65	.55	108	3.03	.84	108	.72	.45	109
mbo all.	3.49	.50	11	2.58	.67	11	.82	.40	11
mbo aut.	3.67	.56	77	3.34	.77	77	.73	.45	78
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.57	.70	44	3.83	1.01	44	.80	.41	44

* n < 10

Onvertraagde leerlingen met laagopgeleide ouders scoren over het algemeen iets negatiever dan leerlingen met hoger opgeleide ouders. En allochtone leerlingen scoren iets negatiever dan autochtone leerlingen. Bij ouderbetrokkenheid zijn de verschillen het grootst.

De verschillen op de overige kenmerken zijn in het algemeen (zeer) klein. Binnen de groepen vertraagde en verwezen leerlingen zijn de verschillen eveneens vaak gering en is de relatie met opleidingsniveau en herkomst van de ouders soms niet erg eenduidig. Maar ook hier zijn de verschillen bij ouderbetrokkenheid het grootst.

2.3.3 Analyses van de leerlingprofielen

Met behulp van regressie-analyses is de samenhang tussen de schaa scores op de leerlingprofielen, de sociaal-etnische achtergrond van de leerling en het al of niet vertraagd of verwezen zijn geanalyseerd. De tabellen 2.13 en 2.14 geven de regressiecoëfficiënten van de vertraagde en verwezen leerlingen weer ten opzichte van de onvertraagde leerlingen (de referentiegroep), met opleiding van de ouders en het al dan niet allochtoon zijn als controlevariabelen. De dikgedrukte cijfers geven aan of een verschil met de onvertraagde leerlingen relevant is; een asterisk geeft een relevant verschil aan tussen de vertraagde en verwezen leerlingen.

Tabel 2.13 – Resultaten van regressieanalyse van de leerlingprofielen in groep 2 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten; COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Onderpresteren (0.81)		Gedrag (0.81)		Werkhouding (0.89)		Populariteit (0.72)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.45	0.03	3.58	0.03	3.29	0.03	3.73	0.03
opleiding	-0.03	0.01	0.06	0.01	0.10	0.01	0.06	0.01
allochtoon	0.26	0.02	-0.10	0.02	-0.02	0.02	-0.17	0.02
vertraagd	0.34	0.02	-0.11	0.02	-0.56	0.03	-0.22	0.02
verwezen	0.32	0.05	-0.63*	0.05	-1.02*	0.05	-0.67*	0.04

	Afhankelijkheid lkr. (0.76)		Conflict lkr. (0.76)		Nabijheid lkr. (0.60)		Ouderbetrokkenheid (0.85)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.22	0.03	1.73	0.03	3.88	0.02	3.24	0.03
opleiding	-0.06	0.01	-0.03	0.01	0.03	0.01	0.31	0.01
allochtoon	0.07	0.02	0.14	0.02	-0.13	0.02	-0.45	0.02
vertraagd	0.33	0.02	0.12	0.02	-0.11	0.02	-0.27	0.02
verwezen	0.68*	0.05	0.77*	0.05	-0.27*	0.04	-0.52*	0.05

Uit tabel 2.13 blijkt dat verwezen leerlingen, na controle voor opleidingsniveau en etnische herkomst van de ouders, op alle schalen negatiever scores dan onvertraagde leerlingen. Ze hebben volgens de leraar een hogere mate van onderpresteren, minder gunstig gedrag en minder gunstige werkhouding, zijn minder populair, gedragen zich afhankelijker van de leraar, ze voelen minder genegenheid bij hun leraar, hebben een meer conflictueuze relatie met de leraar en de ouders zijn minder betrokken.

De kinderen die zijn blijven zitten, scoren op een aantal schalen eveneens aanzienlijk lager dan de onvertraagde leerlingen. Ook zijn er verschillen tussen vertraagde en verwezen leerlingen. Leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs scoren, behalve bij onderpresteren, steeds ongunstiger dan de vertraagde leerlingen.

Tabel 2.14 geeft de resultaten van de leerlingen uit groep 5 weer. De uitkomsten zijn vergelijkbaar met de uitkomsten van tabel 2.13.

Tabel 2.14 – Resultaten van regressieanalyse van de leerlingprofielen in groep 5 met opleidingsniveau en herkomst (ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten; COOL-2, schooljaar 2010/11)

	Onderpresteren (0.82)		Gedrag (0.84)		Werkhouding (0.92)		Populariteit (0.80)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.58	0.03	3.52	0.03	3.15	0.03	3.46	0.03
opleiding	-0.03	0.01	0.10	0.01	0.13	0.01	0.08	0.01
allochtoon	0.10	0.02	-0.08	0.02	0.09	0.02	-0.07	0.02
vertraagd	0.32	0.04	-0.11	0.04	-0.54	0.04	-0.24	0.04
verwezen	0.52	0.06	-0.67*	0.06	-1.04*	0.07	-0.71*	0.06

	Afhankelijkheid lkr. (0.84)		Conflict lkr. (0.81)		Nabijheid lkr. (0.62)		Ouderbetrokkenheid (0.87)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.31	0.03	1.79	0.03	3.68	0.02	3.04	0.03
opleiding	-0.10	0.01	-0.06	0.01	0.01	0.01	0.33	0.01
allochtoon	0.02	0.02	0.13	0.02	-0.07	0.02	-0.33	0.02
vertraagd	0.47	0.04	0.22	0.04	-0.07	0.03	-0.15	0.04
verwezen	0.91*	0.06	0.98*	0.06	-0.27*	0.05	-0.30	0.06

3 Toetsscores en leerlingprofielen in COOL-3 (schooljaar 2013/14)

3.1 Inleiding en respons

In dit hoofdstuk staan de toetsprestaties en de leerlingprofielen uit de *derde* COOL-meting centraal. Het gaat daarbij om onvertraagde, vertraagde en/of verwezen leerlingen die in COOL-2 in groep 2 of groep 5 zaten en die drie jaar later op dezelfde school aan COOL-3 hebben meegedaan, óf over wie de *nieuwe* school informatie heeft verstrekt. De onvertraagde voormalige groep 2- en groep 5-leerlingen zaten bij COOL-3 in respectievelijk groep 5 en 8, de vertraagden in respectievelijk groep 4 en 7. Tabel 3.1 geeft een overzicht van de beschikbare gegevens van de betreffende leerlingen.

Tabel 3.1 – Responsoverzicht van de sociaal-etnische achtergrond, toetsscores en leerlingprofielen in COOL-3 (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 2 zaten)

	Totaal (2013/14)		SES bekend		Toetsscores		Toetsscores en SES		Leerling- profiel		Leerling- profiel en SES	
	n=11353	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
onvertraagd	9266	81.6	8701	93.9	3533	38.1	3298	37.9	3607	38.9	3367	38.7
vertraagd	1731	15.2	1594	92.1	396	22.9	377	23.7	505	29.2	465	29.2
verwezen	356	3.1	333	93.5	69	19.4	65	19.5	92	25.8	88	26.4

Van de meeste leerlingen is vanuit COOL-2 de SES-categorie bekend (ca. 93%). De toetsscores en leerlingprofielen van de derde COOL-meting zijn van lang niet alle leerlingen bekend omdat er na de tweede COOL-meting scholen zijn uitgevallen en nieuwe scholen niet altijd bereid waren om gegevens aan te leveren.

Dat heeft ertoe geleid dat van ongeveer 38 procent van de onvertraagde leerlingen, 23 procent van de vertraagde leerlingen en slechts 19 procent verwezen leerlingen een of meer toetsscores beschikbaar zijn. Het leerlingprofiel is voor bijna 39 procent van de onvertraagde kinderen ingevuld en voor 29 respectievelijk 26 procent van de vertraagde en verwezen kinderen. Opvallend is dat er voor de vertraagde leerlingen en de leerlingen die verwezen zijn naar het speciaal (basis)onderwijs meer leerlingprofielen

zijn ingevuld dan toetsscores doorgegeven. Bij de onvertraagde leerlingen is dit nage-
noeg gelijk.

Tabel 3.2 geeft de respons voor de leerlingen die bij COOL-2 in groep 5 zaten.

Tabel 3.2 – Responsoverzicht van de sociaal-etnische achtergrond, toetsscores en leerlingprofielen in COOL-3 (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 5 zaten)

	Totaal (2013/14)		SES bekend		Toetsscores		Toetsscores en SES		Leerling- profiel		Leerling- profiel en SES	
	n=12510	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
onvertraagd	11686	93.4	11125	95.2	4235	36.2	3980	35.8	4420	37.8	4173	37.5
vertraagd	562	4.5	532	94.7	133	23.7	127	23.9	165	29.4	158	29.7
verwezen	262	2.1	245	93.5	38	14.5	35	14.3	45	17.2	41	16.7

Voor zowel de onvertraagde als ook de vertraagde en verwezen leerlingen geldt dat er (iets) minder toetsscores dan leerlingprofielen beschikbaar zijn.

3.2 De taal- lees- en rekentoetsen in COOL-2

In deze paragraaf worden de toetsresultaten van de derde COOL-meting besproken. Daaruit kan worden afgeleid hoe de prestaties van de onvertraagde, vertraagde en verwezen leerlingen zich hebben ontwikkeld. Net als in het vorige hoofdstuk gaat het om vaardigheidsscores. Vaardigheidsscores zijn, binnen dezelfde toets, met elkaar te vergelijken, ongeacht om welk leerjaar of welk niveau het gaat (M4 of E5). LOVS-toetsen en toetsen voor speciale leerlingen kunnen eveneens met elkaar vergeleken worden. Daardoor kunnen de scores van de onvertraagde, vertraagde en verwezen leerlingen met elkaar worden vergeleken.

3.2.1 De prestaties van leerlingen afkomstig uit groep 2

De onvertraagde leerlingen zitten dus in groep 5 en de vertraagde leerlingen in groep 4. Zowel de onvertraagde als de vertraagde leerlingen hebben in het algemeen een toetsversie gemaakt die bij de betreffende groep hoort. De verwezen leerlingen hebben een toets gemaakt die op hun niveau is afgestemd; dat kan dus wisselen. In de volgende tabellen worden de scores op de LOVS-toetsversies gepresenteerd.

Tabel 3.3 laat de gemiddelde scores op de toetsen zien die de leerlingen bij de derde COOL-meting, in schooljaar 2013/14, hebben gemaakt.

Tabel 3.3 – Gemiddelde vaardigheidsscores en niveaubepalingen in COOL-3 (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 2 zaten)

	Woordenschat (sd=16.0)			Begrijpend Lezen (LOVS) (sd=15.1)				
	gem	sd	n	gem	sd	n		
onvertraagd	63.7	C	15.2	3387	25.0	B	14.3	3508
vertraagd	51.1	D (C)	17.8	337	13.1	D (C)	14.5	380
verwezen	40.7	E (D)	17.3	44	-2.3	E (D)	19.0	54

	Drie Minuten Toets (sd=18.3) ³			Rekenen-Wiskunde (LOVS) (sd=17.4)				
	gem	sd	n	gem	sd	n		
onvertraagd	73.8	B	16.5	3411	72.1	B	15.7	3508
vertraagd	55.1	D (C)	20.3	381	54.5	E (B)	17.8	389
verwezen	40.4	E (C)	25.3	57	34.9	E (C)	20.3	69

Bij alle toetsen is hetzelfde beeld te zien: de gemiddelde scores van de onvertraagde leerlingen zijn beduidend hoger dan die van de vertraagde leerlingen en de verwezen leerlingen scoren verreweg het laagst.

Achter de gemiddelden staat een letter. Dat is de bijbehorende niveau-indeling volgens het Cito⁴. De letters hebben betrekking op het niveau van midden groep 5. Zo is te zien dat de onvertraagde leerlingen op Begrijpend Lezen, Drie Minuten Toets en Rekenen-Wiskunde gemiddeld genomen op B-niveau scoren; op Woordenschat scoren zij op C-niveau. De vertraagde leerlingen scoren, volgens de normen van groep 5, op drie van de vier toetsen gemiddeld op D-niveau. De verwezen leerlingen scoren gemiddeld op E-niveau.

De leerlingen zijn echter niet voor niets blijven zitten of verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. Daarom staat tussen haakjes het niveau van groep 4 (waar de vertraagde leerlingen nu zitten). Dan is te zien dat de vertraagde leerlingen op drie van de vier toetsen op C-niveau scoren, één keer op B-niveau en geen enkele keer meer op E-niveau. Ook de scores van de verwezen leerlingen zijn genormeerd op het ni-

³ Vaardigheidsscores

⁴ A-niveau: de 25% hoogst scorende leerlingen; B-niveau: de 25% leerlingen die net boven tot ruim boven het gemiddelde scoren; C-niveau: de 25% leerlingen die net onder tot ruim onder het landelijke gemiddelde scoren; D-niveau: de 15% leerlingen die ruim onder het landelijke gemiddelde scoren; E-niveau: de 10% laagst scorende leerlingen.

veau van groep 4. Zij scoren dan bij Woordenschat en Begrijpend Lezen op D-niveau en bij de DMT en Rekenen/wiskunde op C-niveau.

Tabel 3.4 laat de gemiddelde vaardigheidsscores nogmaals zien, maar nu zijn de scores uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond. De aantallen in de cel zijn niet altijd groot genoeg om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Bij aantallen kleiner dan 10 worden geen gemiddelden gepresenteerd.

Tabel 3.4 – Gemiddelde vaardigheidsscores in COOL-3, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 2 zaten)

	Woordenschat			Begrijpend Lezen (LOVS) ⁵			Drie Minuten Toets			Rekenen-Wiskunde (LOVS)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>												
lbo all.	51.9	13.5	300	15.8	12.6	303	73.0	15.6	304	62.8	17.5	302
lbo aut.	60.5	13.9	280	20.7	14.0	289	71.2	16.9	286	67.4	15.5	292
mbo all.	57.3	14.2	223	19.9	12.9	233	75.5	15.3	223	66.8	15.1	232
mbo aut.	64.4	13.9	1145	24.8	13.4	1193	73.0	16.6	1157	72.1	15.2	1191
hbo/wo all.	60.1	17.2	154	23.9	13.2	162	80.3	15.4	158	71.9	16.2	162
hbo/wo aut.	68.6	14.4	1060	29.8	14.2	1093	74.5	16.6	1055	76.9	14.0	1094
<i>Vertraagd</i>												
lbo all.	41.1	17.0	34	9.1	14.2	33	53.8	19.5	31	49.6	13.3	34
lbo aut.	44.4	17.8	53	8.5	13.0	57	49.0	20.1	56	47.1	18.7	59
mbo all.	40.9	18.0	17	6.4	14.6	17	61.2	16.3	17	56.0	19.2	17
mbo aut.	51.1	14.9	118	12.5	14.3	141	53.7	20.6	138	52.7	18.2	139
hbo/wo all.	48.4	20.0	13	10.9	15.9	13	59.6	15.8	13	52.8	17.6	13
hbo/wo aut.	60.5	17.1	88	18.1	13.4	100	57.9	21.3	107	50.7	14.9	108
<i>Verwezen</i>												
lbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	25.6	19.0	11
lbo aut.	44.1	17.3	15	-7.4	12.6	16	27.8	18.4	17	35.3	20.9	21
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	45.4	18.0	12	10.9	24.9	15	51.6	30.7	16	38.2	20.3	19
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	35.2	23.4	11

* n < 10

Bij de onvertraagde leerlingen is de trend dat de gemiddelde score toeneemt naarmate de ouders hoger opgeleid zijn, en dat de autochtone leerlingen bij gelijk opleidingsni-

⁵ Bij deze toets zijn negatieve scores mogelijk.

veau hoger scoren dan de allochtone leerlingen. Uitzondering is de Drie Minuten Toets: daar scoren de allochtone leerlingen bij elk opleidingsniveau hoger dan de autochtone leerlingen.

De trend van een hoger gemiddelde naarmate de ouders hoger zijn opgeleid is niet (altijd) terug te vinden bij de vertraagde leerlingen. Ook halen autochtonen in de vertraagde groep leerlingen niet altijd een hogere gemiddelde score dan allochtone leerlingen. Leerlingen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs halen de laagste scores. Door de kleine aantallen in de cellen is het echter nauwelijks mogelijk vergelijkingen te maken.

3.2.2 De prestaties van leerlingen afkomstig uit groep 5

Van de leerlingen die bij COOL-2 in groep 5 zaten, zijn bij COOL-3 eveneens opnieuw de toetscores opgevraagd. De onvertraagde leerlingen zaten toen in groep 8; de vertraagde leerlingen in groep 7.

Tabel 3.5 geeft de gemiddelde vaardigheidsscores weer.

Tabel 3.5 – Gemiddelde vaardigheidsscores en niveaubepalingen in COOL-3 (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 5 zaten)

	Woordenschat (sd=14.6)			Begrijpend Lezen (LOVS) (sd=19.1)				
	gem	sd	n	gem	sd	n		
onvertraagd	96.2	B	14.5	3690	54.3	C	18.9	4151
vertraagd	88.7	C (C)	16.0	106	41.7	D (C)	17.1	129
verwezen	80.2	D (D)	15.4	30	34.5	E (D)	24.8	35

	Drie Minuten Toets (sd=14.8) ⁶			Rekenen-Wiskunde (LOVS) (sd=13.5)				
	Gem	sd	n	Gem	sd	n		
onvertraagd	101.4	B	14.4	3821	110.3	B	13.0	4090
vertraagd	92.5	C (B)	17.4	127	100.7	C (B)	13.8	131
verwezen	83.0	E (D)	24.8	32	82.8	E (E)	26.7	36

De tabel laat zien dat de *onvertraagde* leerlingen die bij COOL-2 in groep 5 zaten de hoogste gemiddelde scores halen, gevolgd door de vertraagde leerlingen; de verwezen leerlingen vormen de zwakst scorende groep.

⁶ Vaardigheidsscores

Achter de gemiddelde scores staat de niveau-indeling zoals deze gehanteerd wordt door het Cito (zie paragraaf 3.2.1). De leerlingen die onvertraagd naar groep 8 zijn doorgestroomd scoren op de toetsen Begrijpend Lezen een C, en op de overige toetsen een B. De vertraagde leerlingen scoren op C- of D-niveau. De verwezen leerlingen scoren op alle toetsen op E-niveau, behalve op Woordenschat waar zij op D-niveau scoren.

Omdat de leerlingen zijn blijven zitten, is er ook een vergelijking gemaakt met de huidige klasgenoten, groep 7. Ook de resultaten van de verwezen leerlingen worden vergeleken met groep 7. De vertraagde leerlingen scoren bij die vergelijking gemiddeld op B- en C-niveau. De kinderen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs scoren dan voornamelijk op D-niveau.

Tabel 3.6 laat de vaardigheidsscores nogmaals zien, maar nu is de sociaal-etnische achtergrond erbij betrokken. Bij de onvertraagde leerlingen is ook hier de trend dat hoe hoger de opleiding van de ouders, hoe hoger de scores van de leerlingen. En opnieuw scoren de autochtone leerlingen bij Woordenschat en Begrijpend lezen hoger dan de allochtonen, en is het bij technisch lezen (Drie Minuten Toets) precies andersom. Opvallend is dat de onvertraagde allochtone leerlingen met lager en middelbaar opgeleide ouders bij rekenen/wiskunde eveneens beter scoren dan de autochtone leerlingen. Dat geldt niet voor allochtone leerlingen met hoger opgeleide ouders.

Bij de vertraagde leerlingen is geen duidelijke trend waar te nemen. Dit heeft deels te maken met het ontbreken van toetsscores bij enkele categorieën. Bij de verwezen leerlingen zijn geen uitspraken te doen over de gemiddelde vaardigheidsscores naar sociaal-etnische achtergrondkenmerken omdat er te weinig leerlingen in de cellen zitten.

Tabel 3.6 – Gemiddelde vaardigheidsscores van leerlingen in COOL-3, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 5 zaten)

	Woordenschat			Begrijpend Lezen			Drie Minuten Toets			Rekenen Wiskunde		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>												
lbo all.	86.5	12.6	414	44.5	16.2	435	103.1	13.6	421	106.8	13.3	425
lbo aut.	91.2	13.2	354	45.6	16.9	410	99.1	13.9	379	104.7	12.3	408
mbo all.	89.3	11.9	279	48.6	16.9	292	104.5	13.4	281	108.9	14.4	289
mbo aut.	95.7	13.3	1153	52.3	17.6	1340	99.5	14.5	1230	108.5	12.9	1324
hbo/wo all.	95.1	13.8	145	55.5	19.1	157	104.3	12.5	151	112.5	12.2	155
hbo/wo aut.	102.7	13.9	1119	62.5	18.4	1263	101.8	14.9	1133	114.7	11.6	1236
<i>Vertraagd</i>												
lbo all.	*	*	*	32.4	13.5	16	95.7	12.7	17	95.1	10.9	17
lbo aut.	81.7	12.2	14	35.1	18.5	16	88.0	17.4	17	91.5	16.4	17
mbo all.	82.7	12.1	10	*	*	*	99.3	17.0	10	102.8	11.5	10
mbo aut.	92.0	15.6	35	41.8	17.8	40	95.6	14.1	38	103.5	13.4	39
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	96.2	15.5	31	47.2	17.3	37	90.8	19.1	34	105.2	11.9	37
<i>Verwezen</i>												
lbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
lbo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	73.5	73.5	11
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	82.4	14.5	11	37.8	16.9	12	92.2	27.8	11	82.1	33.3	12
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	41.2	13.5	10	*	*	*	88.4	31.7	10

* n < 10

3.2.3 Analyses van de toetsscores

Met behulp van regressie-analyses is de samenhang tussen de scores op de toetsen, de sociaal-etnische achtergrond van de leerling en het al dan niet vertraagd of verwezen zijn geanalyseerd. De resultaten van de leerlingen die in COOL-2 in groep 2 zaten, staan in tabel 3.7, die van leerlingen afkomstig uit groep 5 in tabel 3.8. Als er bij ‘vertraagd’ of ‘verwezen’ een vetgedrukt getal staat dan wil dat zeggen dat er een relevant verschil is met de gemiddelde score van de onvertraagde leerlingen, ná controle voor de ‘opleiding’ en ‘wel/niet allochtoon’. Een asterisk geeft aan dat het verschil tussen de vertraagde en verwezen leerlingen (eveneens) relevant is.

Tabel 3.7 – Resultaten van regressieanalyse van de toetscores in COOL-3, gecontroleerd voor opleidingsniveau en etnische herkomst (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 2 zaten; ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Woordenschat (16.0)		Begrijpend Lezen (LOVS) (15.1)		Drie Minuten Toets (18.3)		Rekenen-Wiskunde (LOVS) (17.4)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	54.72	1.06	14.69	0.99	66.22	1.23	61.73	1.10
opleiding	3.57	0.30	3.67	0.29	2.12	0.35	3.74	0.32
allochtoon	-8.38	0.52	-4.79	0.55	3.59	0.69	-4.96	0.61
vertraagd	-12.02	0.91	-11.69	0.78	-18.86	0.96	-17.54	0.86
verwezen	-21.57*	2.39	-24.86*	2.03	-31.83*	2.42	-35.94*	1.98

Tabel 3.8 – Resultaten van regressieanalyse van de toetscores in COOL-3, gecontroleerd voor opleidingsniveau en etnische herkomst (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 5 zaten; ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Leeswoordenschat (14.6)		Begrijpend Lezen (LOVS) (19.1)		Drie Minuten Toets (14.8)		Rekenen-Wiskunde (LOVS) (13.5)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	83.77	0.95	35.33	1.18	96.86	0.99	98.88	0.86
opleiding	4.46	0.27	6.32	0.34	1.01	0.29	3.64	0.25
allochtoon	-5.24	0.53	-2.70	0.67	4.25	0.56	0.51	0.49
vertraagd	-6.55	1.36	-11.38	1.64	-8.00	1.35	-8.63	1.18
verwezen	-15.12*	2.64	-20.07*	3.31	-19.10*	2.75	-28.45*	2.36

De vertraagde en verwezen leerlingen scoren op alle toetsen aanzienlijk lager dan de onvertraagde leerlingen; de verwezen leerlingen blijven ook ver achter bij de vertraagde leerlingen. Dat zien we bij zowel de leerlingen afkomstig uit groep 2 als afkomstig uit groep 5.

3.3 Het leerlingprofiel COOL-3

Net als in COOL-2 is in COOL-3 het leerlingprofiel afgenomen. Het ging om hetzelfde profiel als in COOL-2 en ook de afname was gelijk (zie paragraaf 2.3). Het leerlingprofiel is ook zoveel mogelijk ingevuld voor de leerlingen die na de tweede meting van COOL uit het cohort zijn verdwenen. Als leerlingen inmiddels naar een andere school waren gegaan, is daarvoor de nieuwe school benaderd en is het profiel

ingevuld door de leerkracht waarvan de leerling in schooljaar 2013/14 (het jaar van de COOL-3-meting) les had. Informatie uit het profiel geeft een beeld van een aantal niet-cognitieve aspecten van leerlingen die kort na de tweede meting zijn blijven zitten of zijn verwezen. In deze paragraaf wordt nagegaan in hoeverre deze leerlingen wat dat betreft verschillen van de leerlingen die onvertraagd de loopbaan in het reguliere onderwijs hebben vervolgd.

Om te beoordelen of er sprake is van betekenisvolle verschillen tussen de groepen, wordt opnieuw gebruik gemaakt van de vuistregel dat een verschil van minimaal een kwart standaarddeviatie een relevant verschil is.

3.3.1 De leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 2

Tabel 3.9 geeft de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen in COOL-3 weer voor de leerlingen die bij COOL-2 in groep 2 zaten.

Tabel 3.9 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen in COOL-3 (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 2 zaten)

	Onderpresteren (sd=0.81)			Gedrag (sd=0.85)			Werkhouding (sd=0.92)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	2.56	0.82	3594	3.70	0.84	3606	3.44	0.92	3586
vertraagd	2.57	0.75	495	3.64	0.84	500	3.25	0.93	488
verwezen	2.79	0.81	91	3.15	1.00	91	3.37	0.77	90
	Populariteit (sd=0.79)			Afhankelijkheid (sd=0.85)			Conflict (sd=0.81)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.63	0.78	3583	2.07	0.84	3605	1.67	0.79	3605
vertraagd	3.51	0.82	486	2.20	0.91	496	1.67	0.88	498
verwezen	3.39	0.62	88	2.49	0.78	91	1.94	0.96	91
	Nabijheid (sd=0.73)			Ouderbetrokkenheid (sd=0.91)			Zorgleerling (sd= .44)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.65	0.71	3603	3.75	0.88	3603	.27	.44	3194
vertraagd	3.45	0.82	495	3.50	1.10	495	.20	.41	64
verwezen	3.38	0.64	91	3.48	1.00	77	1.00	.00	91

Na het zittenblijven scoren vertraagde leerlingen nauwelijks lager dan normaal vorderende leerlingen: nergens is het verschil groter dan een kwart standaarddeviatie. Alleen de betrokkenheid van de ouders is volgens de leerkracht relatief laag.

De verwezen leerlingen scoren, op werkhouding na, op alle schalen lager dan de onvertraagde leerlingen en ook ongunstiger dan de vertraagde leerlingen.

Het aandeel zorgleerlingen is bij de onvertraagde leerlingen iets hoger dan bij de vertraagde groep. Aangezien verwezen leerlingen per definitie zorgleerling zijn, staat daar 'gemiddeld=1.00' vermeld.

Tabel 3.10 geeft nogmaals de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen. Nu wordt er weer onderscheid gemaakt naar sociaal-etnische achtergrond. Bij de verwezen leerlingen staat het aandeel zorgleerlingen in deze tabel niet meer vermeld.

Tabel 3.10 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen in COOL-3, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 2 zaten)

	Onderpresteren			Gedrag			Werkhouding		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	2.72	0.80	311	3.54	0.94	311	3.35	0.92	307
lbo aut.	2.54	0.81	296	3.63	0.85	296	3.17	0.98	296
mbo all.	2.73	0.82	229	3.66	0.89	231	3.47	0.97	229
mbo aut.	2.57	0.84	1217	3.68	0.86	1219	3.38	0.94	1212
hbo/wo all.	2.63	0.88	164	3.59	0.89	165	3.49	0.91	164
hbo/wo aut.	2.51	0.80	1139	3.79	0.77	1144	3.56	0.87	1139
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	2.51	0.64	44	3.43	0.74	44	3.33	0.89	41
lbo aut.	2.57	0.71	79	3.63	0.81	79	2.96	0.88	78
mbo all.	2.32	0.75	24	3.52	0.84	24	3.38	0.96	23
mbo aut.	2.58	0.75	178	3.56	0.89	182	3.15	0.90	178
hbo/wo all.	2.60	0.79	14	3.52	0.96	14	3.10	1.17	13
hbo/wo aut.	2.66	0.79	121	3.85	0.76	122	3.47	0.88	120
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	2.77	0.80	16	3.31	0.71	16	3.23	0.92	15
lbo aut.	2.82	0.78	26	2.97	1.04	26	3.47	0.82	26
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	2.96	0.82	25	3.22	1.09	25	3.23	0.75	25
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	2.64	0.75	14	2.88	0.81	14	3.43	0.77	14

	Populariteit			Afhankelijkheid			Conflict		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.46	0.78	307	2.27	0.88	311	1.85	0.88	311
lbo aut.	3.49	0.75	296	2.22	0.87	296	1.73	0.85	296
mbo all.	3.61	0.77	228	2.18	0.88	231	1.82	0.81	231
mbo aut.	3.63	0.81	1212	2.10	0.87	1218	1.70	0.82	1218
hbo/wo all.	3.60	0.82	164	2.01	0.84	166	1.81	0.89	166
hbo/wo aut.	3.71	0.76	1138	1.93	0.78	1143	1.53	0.69	1143
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.36	0.88	41	2.19	1.04	44	1.81	1.00	44
lbo aut.	3.27	0.81	78	2.58	1.01	79	1.66	0.80	79
mbo all.	3.39	0.91	23	2.03	1.02	24	1.68	1.05	24
mbo aut.	3.53	0.74	177	2.22	0.85	182	1.77	0.92	181
hbo/wo all.	3.10	0.80	13	2.11	1.14	14	1.70	1.05	14
hbo/wo aut.	3.79	0.81	120	1.97	0.80	121	1.44	0.70	122
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	3.38	0.45	14	2.61	0.64	16	2.20	0.68	16
lbo aut.	3.33	0.59	25	2.49	0.67	26	2.12	1.23	26
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	3.41	0.72	25	2.44	0.80	25	1.96	0.97	25
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.42	0.67	14	2.63	1.09	14	1.43	0.61	14
	Nabijheid			Ouderbetrokkenheid			Zorgleerling		
	gem	sd	n	gem	sd	n	prop	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.59	0.67	309	3.15	0.91	310	.33	.47	290
lbo aut.	3.61	0.70	296	3.39	0.93	296	.33	.47	282
mbo all.	3.61	0.71	231	3.60	0.87	230	.24	.43	206
mbo aut.	3.68	0.71	1218	3.79	0.83	1217	.26	.44	1163
hbo/wo all.	3.59	0.63	166	3.64	0.88	166	.26	.44	156
hbo/wo aut.	3.66	0.76	1143	4.04	0.78	1144	.25	.43	1097
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.15	1.03	44	2.62	1.18	43	*	*	*
lbo aut.	3.40	0.86	79	2.97	1.12	79	*	*	*
mbo all.	3.12	1.19	24	2.94	1.27	24	*	*	*
mbo aut.	3.50	0.78	181	3.64	0.90	182	.23	.43	22
hbo/wo all.	3.24	1.18	14	3.43	1.36	14	*	*	*
hbo/wo aut.	3.61	0.66	121	4.16	0.77	121	.26	.45	27
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	3.11	0.50	16	2.50	0.85	13			
lbo aut.	3.33	0.58	26	3.45	0.99	22			
mbo all.	*	*	*	*	*	*			
mbo aut.	3.42	0.71	25	3.71	0.97	22			
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*			
hbo/wo aut.	3.69	0.71	14	4.17	0.65	14			

* n < 10

De relatie tussen de leerlingprofielen en de sociaal-etnische herkomst is in deze tabellen niet eenduidig. In paragraaf 3.3.3 zullen we die relatie met behulp van regressie-analyses nader onderzoeken.

3.3.2 De leerlingprofielen van leerlingen afkomstig uit groep 5

Tabel 3.11 geeft de gemiddelde schaalscores op de leerlingprofielen in COOL-3 weer voor de leerlingen die bij COOL-2 in groep 5 zaten.

Tabel 3.11 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen in COOL-3 (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 5 zaten)

	Onderpresteren (sd=0.87)			Gedrag (sd=0.86)			Werkhouding (sd=0.95)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	2.37	0.87	4412	3.80	0.86	4419	3.54	0.95	4409
vertraagd	2.51	0.85	163	3.81	0.81	165	3.40	0.95	159
verwezen	2.92	0.70	43	3.17	0.82	44	3.24	0.83	42
	Populariteit (sd=0.83)			Afhankelijkheid (sd=0.79)			Conflict (sd=0.82)		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
onvertraagd	3.71	0.83	4406	1.86	0.77	4418	1.63	0.82	4418
vertraagd	3.65	0.78	159	1.99	0.87	165	1.54	0.71	165
verwezen	3.27	0.85	41	2.56	0.82	44	2.21	1.00	44
	Nabijheid (sd=0.79)			Ouderbetrokkenheid (sd=1.00)			Zorgleerling		
	gem	sd	n	gem	sd	n	prop	sd	n
onvertraagd	3.56	0.79	4416	3.67	1.00	4408	.22	.42	4050
vertraagd	3.53	0.65	165	3.52	0.85	165	.31	.47	45
verwezen	3.18	0.87	44	3.18	0.87	44	1.0	.00	44

Uit bovenstaande tabel is op te maken dat de niet-cognitieve vaardigheden van de onvertraagde en vertraagde leerlingen niet noemenswaardig van elkaar verschillen. Het verschil is nergens méér dan een kwart standaarddeviatie. Wel is het aandeel zorgleerlingen bij de vertraagde leerlingen hier, anders dan in tabel 3.9 hoger dan bij de onvertraagde leerlingen.

De verwezen leerlingen scoren op alle schalen significant ongunstiger dan de onvertraagde en vertraagde leerlingen.

Tabel 3.12 geeft nogmaals de schaalscores op de leerlingprofielen, maar nu uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond.

Tabel 3.12 – Gemiddelde schaalscores leerlingprofielen in COOL-3, uitgesplitst naar sociaal-etnische achtergrond (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 5 zaten)

	Onderpresteren			Gedrag			Werkhouding		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	2.56	0.82	430	3.60	0.90	432	3.38	0.93	431
lbo aut.	2.51	0.93	447	3.59	0.90	447	3.21	0.97	445
mbo all.	2.46	0.80	297	3.66	0.89	298	3.47	0.96	298
mbo aut.	2.36	0.88	1453	3.83	0.85	1456	3.50	0.96	1453
hbo/wo all.	2.40	0.82	164	3.75	0.84	165	3.69	0.87	165
hbo/wo aut.	2.26	0.85	1374	3.91	0.81	1374	3.69	0.90	1372
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	2.39	0.76	18	3.46	0.85	18	3.43	0.81	17
lbo aut.	2.46	0.88	23	3.96	0.86	23	3.29	1.03	23
mbo all.	2.58	1.03	12	3.94	0.87	12	3.78	1.19	12
mbo aut.	2.40	0.86	52	3.88	0.76	54	3.41	0.88	53
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	2.72	0.91	44	3.73	0.89	44	3.20	1.04	41
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
lbo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	2.81	0.77	12	3.00	0.95	12	3.07	0.89	12
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/w aut.	2.80	0.67	10	2.93	0.75	10	*	*	*

	Populariteit			Afhankelijkheid			Conflict		
	gem	sd	n	gem	sd	n	gem	sd	n
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.58	0.76	430	2.02	0.77	432	1.86	0.91	432
lbo aut.	3.49	0.89	445	2.02	0.86	447	1.82	0.95	447
mbo all.	3.69	0.80	297	1.89	0.81	298	1.74	0.86	298
mbo aut.	3.71	0.84	1453	1.88	0.78	1456	1.59	0.79	1456
hbo/wo all.	3.63	0.83	165	1.84	0.72	165	1.71	0.85	165
hbo/wo aut.	3.80	0.83	1371	1.74	0.74	1373	1.50	0.73	1373
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.69	0.65	17	2.19	0.93	18	1.90	0.76	18
lbo aut.	3.52	0.99	23	2.00	0.72	23	1.54	0.86	23
mbo all.	3.94	0.84	12	2.27	1.06	12	1.27	0.67	12
mbo aut.	3.55	0.74	53	2.01	0.92	54	1.48	0.64	54
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.58	0.72	41	1.92	0.87	44	1.62	0.72	44
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
lbo aut.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
mbo aut.	2.99	1.06	12	2.77	1.00	12	2.18	1.05	12
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	*	*	*	2.66	0.91	10	2.10	0.61	10

	Nabijheid			Ouderbetrokkenheid			prop	sd	n
	gem	sd	n	gem	sd	n			
<i>Onvertraagd</i>									
lbo all.	3.35	0.82	432	2.95	1.06	430	.21	.41	411
lbo aut.	3.47	0.84	447	3.14	1.01	446	.36	.48	435
mbo all.	3.43	0.79	298	3.34	1.05	295	.17	.38	284
mbo aut.	3.60	0.79	1456	3.69	0.92	1454	.25	.43	1410
hbo/wo all.	3.47	0.72	164	3.67	1.00	165	.09	.29	161
hbo/wo aut.	3.62	0.78	1372	4.07	0.83	1372	.18	.39	1349
<i>Vertraagd</i>									
lbo all.	3.24	0.61	18	2.70	1.03	18	*	*	*
lbo aut.	3.54	0.62	23	3.41	0.95	23	*	*	*
mbo all.	3.86	0.77	12	3.63	0.48	12	*	*	*
mbo aut.	3.46	0.58	54	3.62	0.74	54	.29	.47	17
hbo/wo all.	*	*	*	*	*	*	*	*	*
hbo/wo aut.	3.59	0.66	44	3.65	0.80	44	.20	.41	15
<i>Verwezen</i>									
lbo all.	*	*	*	*	*	*			
lbo aut.	*	*	*	*	*	*			
mbo all.	*	*	*	*	*	*			
mbo aut.	3.00	0.93	12	3.70	1.05	11			
hbo/wo all.	-	-	-	-	-	-			
hbo/wo aut.	3.56	0.66	10	*	*	*			

* n < 10

Bij de onvertraagde leerlingen is de trend dat een hoger opleidingsniveau van de ouders leidt tot gunstiger beoordelingen van de leraar. Ook autochtonen worden positiever beoordeeld dan allochtonen. Bij de vertraagde en verwezen leerlingen is deze trend niet zichtbaar, mede door het ontbreken van een aantal gemiddelden. In de volgende paragraaf wordt de relatie onderzocht met behulp van regressieanalyses.

3.3.3 Analyses van leerlingprofielen

Met behulp van regressie-analyses is de samenhang tussen de scores op de leerlingprofielen, de sociaal-etnische achtergrond van de leerling en het al dan niet vertraagd of verwezen zijn geanalyseerd. Tabel 3.13 geeft de regressiecoëfficiënten voor de leerlingen afkomstig uit groep 2. De getallen die vetgedrukt zijn, geven een relevant verschil weer in vergelijking met de onvertraagde leerlingen (groter dan een kwart standaarddeviatie). Een asterisk geeft een relevant verschil aan tussen de verwezen en de vertraagde leerlingen.

Tabel 3.13 – Resultaten van regressieanalyse van de leerlingprofielen in COOL-3, gecontroleerd voor opleidingsniveau en herkomst (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 2 zaten; ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Onderpresteren (sd=0.81)		Gedrag (sd=0.85)		Werkhouding (sd=0.92)		Populariteit (sd=0.79)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.57	0.06	3.55	0.06	3.04	0.06	3.37	0.06
opleiding	-0.01	0.02	0.06	0.02	0.12	0.02	0.09	0.02
allochtoon	0.14	0.03	-0.11	0.03	0.07	0.04	-0.06	0.03
vertraagd	0.01	0.04	-0.05	0.04	-0.18	0.05	-0.09	0.04
verwezen	0.20*	0.09	-0.55*	0.09	-0.03	0.10	-0.15	0.09

	Afhankelijkheid lkr. (sd=0.85)		Conflict lkr. (sd=0.81)		Nabijheid lkr. (sd=0.73)		Ouderbetrokkenheid (sd=0.91)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.43	0.06	1.87	0.06	3.62	0.05	2.97	0.06
opleiding	-0.12	0.02	-0.08	0.02	0.02	0.02	0.28	0.02
allochtoon	0.06	0.03	0.14	0.03	-0.10	0.03	-0.28	0.03
vertraagd	0.09	0.04	-0.03	0.04	-0.20	0.04	-0.19	0.04
verwezen	0.39*	0.10	0.17	0.09	-0.25	0.08	-0.15	0.10

De leerlingen die zijn verwezen naar het speciaal (basis)onderwijs scoren op vier van de acht schalen significant ongunstiger dan de onvertraagde leerlingen, namelijk op onderpresteren, gedrag, afhankelijkheid van de leerkracht en nabijheid van de leerkracht. Op drie van die schalen (onderpresteren, gedrag en afhankelijkheid van leerkracht) scoren ze ook ongunstiger dan de vertraagde leerlingen. Op werkhouding, populariteit in de klas en ouderbetrokkenheid scoren de vertraagde leerlingen het laagst.

Tabel 3.14 laat de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van de voormalige groep 5-leerlingen zien. Ook hier zijn het opleidingsniveau en het wel/niet allochtoon zijn van de ouders als controlevariabelen opgenomen.

Tabel 3.14 – Resultaten van regressieanalyse van de leerlingprofielen in COOL-3, gecontroleerd voor opleidingsniveau en herkomst (van de leerlingen die in COOL-2 in groep 5 zaten; ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten)

	Onderpresteren (0.87)		Gedrag (0.86)		Werkhouding (0.95)		Populariteit (0.83)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.57	0.06	3.56	0.06	3.09	0.06	3.48	0.05
opleiding	-0.08	0.02	0.09	0.02	0.14	0.02	0.08	0.02
allochtoon	0.13	0.03	-0.15	0.03	0.01	0.04	-0.05	0.03
vertraagd	0.14	0.04	0.02	0.07	-0.11	0.08	-0.05	0.07
verwezen	0.57*	0.09	-0.60*	0.14	-0.23	0.16	-0.43*	0.15

	Afhankelijkheid lkr. (0.79)		Conflict lkr. (0.82)		Nabijheid lkr. (0.79)		Ouderbetrokkenheid (1.00)	
	B	SE	B	SE	B	SE	B	SE
gemiddeld	2.13	0.05	1.83	0.05	3.43	0.05	2.64	0.06
opleiding	-0.09	0.02	-0.09	0.02	0.05	0.02	0.36	0.02
allochtoon	0.08	0.03	0.19	0.03	-0.15	0.03	-0.28	0.03
vertraagd	0.12	0.06	-0.10	0.07	-0.03	0.07	-0.12	0.08
verwezen	0.62*	0.13	0.58*	0.14	-0.43*	0.13	-0.23	0.16

De COOL-2-leerlingen uit groep 5 die daarna naar het speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen scoren beduidend lager dan de onvertraagde én vertraagde leerlingen. Alleen bij werkhouding en ouderbetrokkenheid is het verschil niet significant. De zittenblijvers scoren alleen ongunstiger dan de onvertraagde leerlingen op onderpresteren en afhankelijkheid van de leerkracht.

Uit de vetgedrukte cijfers is overigens ook op te maken dat opleiding en herkomst van de ouders een zelfstandig effect op de vaardigheden hebben, dus los van of bovenop doubleren en verwijzing.

4 Samenvatting

In COOL-2 zijn gegevens verzameld over de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van ongeveer 25.000 leerlingen uit groep 2 en 5. Drie jaar later, in COOL-3, zijn hierover voor dezelfde leerlingen opnieuw gegevens opgevraagd. De meeste leerlingen zaten toen op dezelfde school in respectievelijk groep 5 en 8. Maar niet alle leerlingen zaten op dezelfde school of in de groep die we verwacht hadden. Door verhuizing, zittenblijven of verwijzing naar het speciaal (basis)onderwijs was een deel van de leerlingen uit het cohort ‘verdwenen’. Een groot deel van deze leerlingen is getraceerd door koppeling van het COOL-bestand aan het BRON-bestand van het CBS. Hierdoor is vastgesteld op welke school en in welke groep de leerling in 2013/14 zat. In een aparte dataverzamelingsronde van COOL-3 is bij deze scholen informatie opgevraagd over hun cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden. Dat maakte het mogelijk om een vergelijking te maken tussen de leerlingen die na COOL-2 zijn blijven zitten of naar het speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen en de leerlingen die onvertraagd zijn doorgestroomd.

Eerst is nagegaan in hoeverre de scores die de zittenblijvers en verwezen leerlingen bij COOL-2 in groep 2 en in groep 5 hadden behaald, afweken van die van de onvertraagde leerlingen. Dat was dus vóór het doubleren of de verwijzing. De resultaten komen overeen met het eerdere onderzoek naar uitvallers uit de eerste COOL-meting⁷: de prestatieverschillen tussen onvertraagde leerlingen enerzijds en vertraagde en verwezen leerlingen anderzijds waren vrij groot, maar het verschil tussen vertraagde en verwezen leerlingen was gering. Leerlingen die naar het speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen scoorden vóór die verwijzing gemiddeld genomen dus niet veel lager op de toetsen dan de vertraagde leerlingen.

Er was wel een duidelijk verschil tussen beide groepen te zien bij de niet-cognitieve aspecten. Zowel de vertraagde als verwezen leerlingen uit groep 2 en groep 5 worden door de leerkracht (vóór doubleren en verwijzing) negatiever beoordeeld dan de onvertraagde leerlingen, maar de beoordeling van verwezen leerlingen is beduidend negatiever dan die van vertraagde leerlingen. Zo worden verwezen leerlingen negatiever beoordeeld op gedrag, werkhouding en populariteit in de klas, worden ze als afhankelijker van de leerkracht bestempeld en wordt door de leerkracht aangegeven dat ze vaker conflicten met hen hebben.

7 Paas, T., L. Mulder & J. Roeleveld (2013) *Zittenblijvers en verwezen leerlingen in het cohortonderzoek COOL5-18*. Nijmegen: ITS.

Drie jaar later bij COOL-3, dus nadat de leerlingen zijn blijven zitten of zijn verwezen, is de onderlinge verhouding tussen de drie categorieën leerlingen wat prestaties betreft gewijzigd. De gemiddelde scores van de onvertraagde leerlingen zijn nog steeds beduidend hoger dan die van de vertraagde en de verwezen leerlingen, maar de verwezen leerlingen presteren nu (na controle voor opleiding en herkomstland van de ouders) op alle toetsen veel zwakker dan de vertraagde leerlingen. Dat is opvallend omdat het prestatieniveau van de vertraagde en verwezen leerlingen vóór het zitten-blijven/verwijzen nog op vrijwel hetzelfde niveau lag. In drie jaar tijd zijn de verwezen leerlingen relatief gezien dus sterk achterop geraakt. Uitgaande van de A t/m E-indeling van het Cito scoren de onvertraagde leerlingen gemiddeld genomen op B/C-niveau, de vertraagde leerlingen op C/D-niveau en de verwezen leerlingen op E-niveau⁸.

Deze bevindingen wijken niet af van die in het vorige onderzoek naar de zittenblijvers en verwezen leerlingen (tussen COOL-1 en COOL-2; Paas e.a., 2013).

Wat niet-cognitieve vaardigheden betreft zijn de verschillen tussen de leerlingen die bij COOL-2 in groep 2 zaten drie jaar later wat kleiner geworden. Scoorden de verwezen leerlingen vóór de verwijzing op alle aspecten ongunstiger dan de onvertraagde en vertraagde leerlingen, na de verwijzing geldt dat nog voor de helft van de aspecten, namelijk onderpresteren, gedrag, afhankelijkheid van de leerkracht en nabijheid van de leerkracht. Op drie van die schalen (onderpresteren, gedrag en afhankelijkheid van leerkracht) scoren ze ook ongunstiger dan de vertraagde leerlingen. Op werkhouding, populariteit in de klas en ouderbetrokkenheid scoren de vertraagde leerlingen het laagst. Dit alles na controle voor de sociaal-etnische achtergrond van de leerlingen.

De COOL-2-leerlingen uit groep 5 die daarna naar het speciaal (basis)onderwijs zijn verwezen scoren beduidend lager dan de onvertraagde én vertraagde leerlingen. Alleen bij werkhouding en ouderbetrokkenheid is het verschil niet significant. De zittenblijvers scoren alleen ongunstiger dan de onvertraagde leerlingen op onderpresteren en afhankelijkheid van de leerkracht.

Ook deze bevindingen wijken niet substantieel af van die uit het onderzoek van Paas e.a. (2013).

8 A-niveau: de 25% hoogst scorende leerlingen; B-niveau: de 25% leerlingen die net boven tot ruim boven het gemiddelde scoren; C-niveau: de 25% leerlingen die net onder tot ruim onder het landelijke gemiddelde scoren; D-niveau: de 15% leerlingen die ruim onder het landelijke gemiddelde scoren; E-niveau: de 10% laagst scorende leerlingen.

Postbus 9048
6500 KJ Nijmegen

KOHNSTAMM
INSTITUUT
Mohar Stamm

Postbus 94208
1090 GE Amsterdam

Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

ISBN 978 90 5554 490 5
NUR 840